NATIONAL
MANUEL

6
11-c
29

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE
6
5 A
51

6-11-C-29

22-d-36

22
d
43

PETRI IOANNIS

PERPINIANI

SACERDOTIS SOCIETATIS IESV

ORATIONES

QVINQVE.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

BIBLIOTECA IN ROMA

BRIXIAE,

APVD PETRVM MARIAM MARCHETTVM

M. D. LXXX.

PRIMA de Rhetorica diſcenda, quam habuit in Gymnaſio Societatis Ieſu, cum Scholæ Rhetoricę præpoſitus, ad explicandos M. Tullij de oratore libros aggrederetur, prid. Non. Nou. M. D. LXI.

SECVNDA ad Carolum Borromæum Cardinalem ampliſsimum, & Franciſcum Vargam Regis Philippi Legatum: quam dixit in ſchola Rhetoricæ, cum ſecundum de oratore lib. explanaret, illi verò Gymnaſium Societatis Ieſu beneuolentiæ, & humanitatis ergo viſerent, Mēſe Sep. M. D. LXII.

TERTIA de Deo Trino, & vno, Opt. Max. & Eccleſiæ conſenſione, habita S. Trinitatis ferijs in Summorum Pontificum Sacello, præſente PIO IIII. Pont. Max. M. D. LXIII.

QVARTA ad PIVM IIII. Pont. Max. dicta in atrio Gymnaſii Societatis Ieſu, cum id ille beneficij, gratiæq; cauſſa humaniſsime inuiſeret prid. Cal. Aug. M. D. LXIV.

QVINTA ad Romanam iuuentutem de auita dicendi laude recuperanda, quam habuit in Gymnaſio Societatis Ieſu, cum Ariſtotelis artem Rhetoricam interpretandam ſuſcepiſſet. IIX. Id. Nou. M. D. LXIV.

DE ARTE RHETORICA diſcenda. Oratio I.

Spectatum ſatis & donatum iam rude quæris
Mæcenas iterum antiquo me includere ludo.
Non eadem eſt ætas.

LICET enim mihi patres religioſisſimi verſibus iiſdem affari auditores meos, quibus affatur Mæcenatē ſuum ille bonus poeta, non eadē religione, neq; iiſdē præceptis imbutus, quibus nos ſumus, ſed eruditus, tamen, et vrbanus, et leporis cuiuſdam non ingrati plenus. Tametſi & ſentio, & fateor, neq; in me eſſe quidquā hominū cognitione dignū, neq; rudē vnquā ignauum gladiatorē meruiſſe. Verū, & hoc, quicquid eſt, vel ingenij, vel doctrinæ, quod video quàm ſit exiguum, tot annorum curriculo ſatis, ſuperq; cognoſci potuit; & ludo noſtro præfecti, homines mites, & humani, me, quamuis non merentem, optato otij, & trāquillitatis præmio donandum eſſe cenſuerunt: nec forte iniuria. Nam ſi veteri gladiatori, fixis armis ad valuas Herculis, in agrum ſecedere licebat, ne populi miſericordiam, quam ſæpe iam eſſet in arena conſecutus, denuo efflagitare cogeretur, mihi certe tanto meliorem artem factitāti, qui totannos fuiſſem in hoc oratorio certamine verſatus, toties de pugnaſſem, toties populi non modo veniam ſed etiam beneuolentiam obtinuiſſem, idem tranquillioris vitæ receſſus concedendus fuit, vbi pauliſper animus ex illo populari ſtrepitu recrearetur. At nunc ſiue ſtudijs ve-

ſtris

ſtris, ſiue eorum imperio, quibus parere debeo, ſiue vtroq; ad antiquum ludum reuocatus, ecce rurſus in arenam deſcendere, arma iã pene rubigine confecta capere, multitudinis gratiam aucupari cogor, ſi cogi dicendus eſt is, qui libenter vel roganti morem gerit, vel obtemperat imperanti. Vtinam adoleſcentes optimi, vtinam eadem eſſet, quæ quondam erat, vis corporis ad elaborandum, vt eadem mens eſt, eadem voluntas, idem ſtudium, quod ſemper fuit, ad parendum: minus mihi fortaſſe tam longo vti principio neceſſe fuiſſet. ſed NON EADEM EST AETAS, non idem robur, non eadem valetudo; quæ debilitata, & fracta animum quoq; ipſum imbecilliorem reddunt. Quare non poſſum equidem non commoueri, cum illi præſertim hodierno die ſuccedã, cui ne ſi omnia quidem eſſent integra, me parẽ eſſe poſſe confiderẽ. Quò mihi magis omnes orandi, & obteſtandi eſtis, vt hanc mediocritatem noſtram, vel potius tenuitatem, & inopiam ſtudio, alacritate, beneuolentiaq; veſtra adiuuetis: quas ego res ſi mihi non deeſſe ſenſero, ſpero me diligentia compenſaturum ingenij tarditatem. Quòd ſi peregrina litterarum appellatio: & inſolens, atq; aliena veſtris auribus grauium, acutarumq; vocum obſeruatio alicuius animum offendet, eum ego oro, atq; obſecro, ne prius aut rideat, aut reprehendat, quam, cur ita quidq; dicatur, acceperit. Nihil enim erit, quod nõ aut multo rectius, aut nihilo certe deprauatum magis eſſe demõſtrem, quàm quod homines politi, & humani vulgo vſurpant. Nunc antequã de Ciceronis libris, quos explanãdos ſuſcepi,

ea dico, quæ mihi vobis audientibus ex hoc loco dicē da eſſe arbitror, exponā breui quid de tota facultate dicendi, quā omnes quærimus: de artificio rhetorico, quod profitemur; deq; eius artificij tradendi, ac diſcendi ratione ſentiam; vt & omnium ſtudia vehementius inflammentur, &, via cognita, facile, poßitis quò intenditis, ac ſine errore peruenire: Peto à vobis adoleſcentes optimi, vt attente, & amice accipiatis quæ dicam, neq; humanitatis veſtræ fontes, qui omnibus ante me bonarum artiū ſtudioſis maxime ſemper patuerunt, mihi vni clauſos eſſe patiamini. Facultas eſt enim eiuſmodi, quæ maximè debet animos omniū ad diſcēdū impellere, ſine qua neq; hominum commune nomen cum dignitate obtineri poteſt; neq; conſilium ſapiens ad populi ſalutē in mediū proferri; neq; religio à furioſo hominum nefariorum impetu humanis opibus defendi, pro qua maiores noſtri ijsdem, quibus hoſtes, eloquētię ſepti pręſidijs, fortisſime propugnauerunt. Et quoniam omnibus nobis enitendum eſt, vt dignitatem hominibus præter ceteras animantes diuino munere conceſſam ornauiſſe potius, & amplificaſſe, quàm vel abieciſſe, vel diminuiſſe videamur, adhibenda eſt vobis illa vis, & omni ſtudio ac diligentia comparanda, quæ maximum, & pulcherrimum dei munus tuetur, & exornat: quo neglecto nō ſane video, quid inter mutas belluas & homines interſit. Etenim duo ſunt in nobis munera diuina, vtilitate magna, nobilitate prima, ipſo genere præclara, ratio, & quaſi nuntius quidam rationis, & interpres ſermo. Illa res abditas inueſtigat, inue-

ſtiga

ſtigatas comprehendit, comprehenſas digerit, & componit; diſſipata colligit; collecta diuidit; præterita recordatur, cernit inſtantia, futura coniectat; & extrema conferens primis, omnium rerum curſum, & euentorum conſequentiam notat. ſed hæc omnia veluti quibuſdam obruta tenebris latent incluſa penitus in pectoribus, & animis noſtris: quæ vbi lumen orationis acceſſit, tum demũ ab omnibus patefacta, & illuſtrata cernuntur. Hæc duo ſunt, quæ nos homines reddunt: hæc beſtias longe nobis faciunt inferiores: quæ tanta inter ſe naturę cognatione iunguntur, vt animantia rationis expertia ſignficare volentes, muta dicamus. Rationem autem, ne fallatur, atq; erret, diſſerendi vis, quam logicam vocamus, informat: at orationem, quò ſit aptior ad perſuadendum, benedicendi facultas, quam eloquentiam dicimus, verbis, ſententijsq; locupletat. Quòd ſi vix eos homines eſſe ducimus, qui non ſtudio, & labore rationem meliorẽ effecerunt, quis nõ ab hominum ſocietate remouendos illos arbitretur, qui ſermonem nõ excoluerunt, ſine cuius luce illa vis ingenij mirabilis euiteſcere non poteſt? quis non eos muta quædam hominum ſimulacra potius, quàm homines, appellet? quę ſi vobis adoleſcentes optimi turpia, contumelioſa, indignaq; videntur, vt meritò debent videri, ſtatuite quem vobis animum pro communi hominum dignitate ſuſcipiendam putetis. Quàm multi vulgò ſummopere contendunt, vt excitent celeritatem pedum? quàm multi omne ſuum ſtudium, & operam conferunt ad augendum, & confirmandum corporis

robur? quam multi (quorum ego conditionem miſer rimam duco) toti ſunt in pulchritudine formæ conſeruanda, & adornanda occupati? atqui hæc, & alia generis eiuſdem, aut longe meliora ſunt in beſtijs, quã in nobis, aut certe nobis communia cum illis. Nos verò quod omnino noſtrum eſt, quod hominum propriũ, nobis à Deo Opt. Max. conceſſum ad vitę ſocietatem, ad communionem iuris, atq; morum, ad mutuam, vel voluptatem, vel ſalutem, negligemus? non exornabimus? non expoliemus? in obſcuro iacere, atq; obſoleſcere patiemur? Videte ne vt illi mundi creatori, & parenti Deo glorioſum fuit, tantum nobis, & tam optabile bonum impertiri, ſic vobis turpisſimum ſit, acceptum ab illo munus induſtria tueri, & ornare non poſſe. Quid? quòd ſuperbiſſimo faſtidio mortaliũ recte, & ſapienter cogitata, niſi lectisſimis verbis, grauiſſimisq; ſententijs ad aures proueniant, neq; fidem faciunt, neq; in hominum mentes influunt, neq; animos quidquam mouent, neq; memoriam gratam habent, neq; diuturnam? at quæ iucundè audiuntur, etiamſi non ſalutariter dicantur, ea ſic arripiuntur, vt prope ad æternitatem inhęreant in pectore infixa. Quòd ſi idem & ſapienter, & ſuauiter diceretur, quã aſſenſionem hominũ cõmoueret? quę ſtudia excitaret? quantã efficeret admirationem? quàm lętis acclamationibus omnium acciperetur? Aut nulla profectò ſalus reliqua eſt afflictæ, ac propè deſperatæ reipublicæ Chriſtianæ, aut hæc vna reliqua eſt (excipio ſemper auxilia cęleſtia, quæ firmiſſima, & certiſſima ſunt, de humanis tantum opibus loquor) aut igitur

nullum iam in hominum induſtria ſubſidium eſt, aut hoc ſolum reſtat è multis, vt ijdem & ſapienter, & copiosè, atq; illuminatè dicant. Sunt enim pleraq; religionis noſtræ decreta in ſpeciē inculta, & horrida, contra deprauatas multitudinis opiniones, à publico vſu abhorrētia, huic corruptisſimæ naturæ, profligatisſimisq; moribus omnium gentium maximè aduerſa: quæ niſi ſplendeſcant oratione, & tanquam excolātur, & à populari ſententia diſcrepantia populariter dicantur, poſſunt illa quidem diuina vi, quæ non eſt indigens humanarum artium, multitudini perſuaderi, ſed dicendo tamen in vulgus probari non poſſunt. Itaq; videre eſt eos, qui nullum ſequuntur florem orationis, et ſtoicorum more minutis quibuſdam interrogatiunculis quaſi punctis, id, quod propoſuerūt, efficiunt, vbi loci illi inciderunt, de abiudicandis facultatibus; de propinquis, & amicis relinquendis: de oppetenda morte; de contemnendis honoribus, de voluptate fugienda; de amplectenda humilitate; de cōdonandis iniurijs, ita hærere vt neſcias, maiore ne odio digni ſint, quod ſua ſponte faciant, quod beneface re non posſint; an miſericordia, quod infantiæ ſuæ miſeri quamplurimos teſtes, non domeſtico ſuorum, ſed publico totius multitudinis præconio colligere conentur. Vitioſa planè res eſt, & hominum generi valde pernicioſa, non tā quid dicatur, quā quomodo dicatur attendere. Sed quid cum populo agas? iā eo ventum eſt, vt nemo ſit ſola ſapientia cōtentus, oēs eloquētiā requirāt. Quādo nō poſſumus ceteros quales volum⁹ habere, ne ſit inanis omnis conatus noſter, atq; labor,

de

demus operam, vt ſimus nos tales, quales illi volunt: volunt autem vitæ, morumq; magiſtrum eſſe non mo do ſapientem, & probum, ſed etiam copioſum, & ornatum. Præclare, vt mihi quidem videtur D. Augu ſtinus, nihil eſſe melius ſalubri ſuauitate, vel ſuaui ſalubritate, quodam loco teſtatus eſt, & è quattuor li bris, quibus doctorem Chriſtianum omni laude cumu latum inſtituit, vnum in eo conſumpſit, vt rhetorico prope more, quemadmodū inuenta ſint in lucem pro- ferenda, demonſtraret. Intelligebat ille vir eximia, reconditaq; doctrina, & in hac ipſa dicendi facultate multum exercitatus, quantum ea res momēti afferat ad hominum mentes vel à turpitudine reuocandas, vel ad honeſtatem impellendas. Non dicam in præ- ſentia quātum eloquentia ſemper in omnibus liberis ciuitatibus dominata ſit: prætermittam quanto in pre tio fuerit apud omnes nationes; non enumerabo hono res, & imperia hominibus eloquentibus nulla maio- rū commendatione mandata; ſilebo quantas pecunias nonnulli ſint veterum oratorum conſecuti; ne verbū quidem vnum de voluptate dicendi faciam. Hæc om nia facilè patiar taceri apud tales viros, propterea quòd vel ambitioſorum, vel auarorum, vel delicatorū hominum ſunt magis, quā eorum, qui ſalutem reipu- blicæ Chriſtianę omnibus & voluptatibus, & vtilita tibus ſuis, & honoribus anteponant. Hoc vnum de to ta facultate dicendi extremo loco dicam, quod & me ſemper ad ſtudium incitauit, & apud vos homines amantiſsimos publicæ ſalutis plurimū valere debet, & in animis omnium, qui rem Chriſtianā ſaluam vo

lunt,

lunt, fixum eſſe par eſt ad memoriam ſempiternam: ſi ad tuendum hominum nomen,atq; ad animos multitudinis rectè de religione ſentientis pertractandos nullus eſſet vſus eloquentiæ,qui certè maximus eſt:ſi nihil fructus haberet hęc exercitatio,neq; ad honores adipiſcendos,neq; ad augendas facultates,quæ nō magnopere debemus optare; ſi nulla eſſet delectatio dicēdi,quæ tanta eſt,quantam vix credere poſſint qui nō ſenſerunt; tamen quia magnā vim habet ad veritatē oppugnandam,et aduerſus religionē adminiſtra ſępe, at ſatelles ab improbis adhibita eſt,& adhibetur,ſummum ſtudiū,omnem curā,operā,induſtriā in hac facultate comparanda figi oporteret.Video mirari vos adoleſcentes optimi,eam à me cauſſam afferri eloquentię complectendæ,quæ ad deterrendos homines ab hoc ſtudio vel ſola plurimum poſſit. Quid enim eſt maiore animi prouiſione fugiendum,quā quod veritatis, & religionis oppugnatoribus quaſi quædā arma ſuppeditat?Accipite obſecro,accipite alacri,ac prōpto ore, ac vultu quæ dicam,& ea penitus mentibus veſtris, animiſq; mandate.ipſi profecto fatebimini, illud ipſum nobis optandum eſſe maximè,quod vehemētiſſimè nobis obſiſtat. Habet.n.eloquentia vim talem, vt eadem de re duas contrarias orationes explicare poſſit:ex quo δυνάμεως idest facultatis nomē accepit,nō vt quidā philoſophi ambitioſi tradiderunt, quod homines collocet ἐν δυνάμει, καὶ ἕξει, hoc eſt in poteſtate, & excellente dignitate.Eadē vera refellit,et cōfirmat:falſa et probabilia reddit,et arguit;turpia vituperat,et laudat;honeſta commēdat,et accuſat.Itaq;

vt ceteræ artes,ac ſcientiæ,omniaq; vel externa, vel naturæ bona,ſic etiã vis eloquendi perinde eſt, vt ait Comicus poeta,vt illius animus,qui eam poſſidet: qui vti ſcit,ei bona;illi,qui non vtitur rectè,mala. Nam quod nõnulli nobiliſſimi rhetores eloquentiã virtutẽ eſſe contendunt,neq; poſſe niſi in bono viro reperiri, optandũ quidẽ illud eſt,ſed parũ verũ. Si enim virtutẽ eã vocãt,quę more perfecta,omnino bonos eos efficit,in quibus eſt,quid abſurdius dici põt, quã eloquentiã hoc virtutis genere contineri?ſin autẽ abutuntur virtutis nomine,et abſolutionẽ,perfectionemq; tantũ cuiusq; rei ſignificant,eſt quidem eloquentia virtus in ratione poſita,vt omnes artes,ac ſcientiæ, ſed cum hoc genus virtutis nõ ſimpliciter bonos homines reddat,verum cũ adiunctione; vt bonos rhetores, bonos dialecticos,bonos philoſophos,nihil id obſtat,quò minus & eloquentiam improbi habeant, & eius viribus ad optimas quasq; res labefactandas,& euertendas abutãtur.Vellem feciſſet ille omnia contuens,& regens Deus,vt aliquanto minor exiſteret huiuſmodi hominũ multitudo;lõgè certè melius nobiſcũ ageretur.Ceterũ quã multi apud maiores noſtros incredibili audacia,et furore perciti,impias in Chriſtũ haſtas non ſolũ Dialecticæ neruis,ſed amentis etiã eloquentiæ cõtorſerũt? quã multi noſtra memoria perditi,ac ſcelerati homines orationis copia tantũ incẽdiũ excitauerunt,quãtũ,niſi Deus nos reſpexerit, vix multis annis bonorũ uirtus,et induſtria poſſit reſtinguere?ẽt nunc improbitate quorundã eloquentium, et nefario conatu omnia diuina,& humana iura perturbãtur,

 vio

violātur,reſcinduntur. Quid igitur eſt,quod in tantis malis ad retundendā,et frāgendā eorum corroboratā iā vetuſtate audaciā facere debeamus veritatis, et religionis amatores? hoc vnum opinor: arma impijs,et perfidioſis extorqueamus è manibus, vt eiſdē ipſi petātur telis quibus nos oppugnāt: et quoniā in vtrāq; partem valet copia dicendi,vt eam hæretici transferunt ad Eccleſiam opprimendam, ſic nos ad eandem fortiter defendendā conuertamus. Illi callidè,ac verſutè ſeſe inſinuāt in gratiā audiētium, & aditum ſibi faciunt,vel ad turpisſimā cauſſam; nos prudenter hominum nobis beneuolētiā adiungamus,& ad tuendā religionē,ac reprehēdēdos ipſorum errores cōmuniamus viā. illi rē artificioſe narrāt ad fallendum; nos idē artificium narrādi ad homines falſa opinione liberādos adhibeamus. illi argutè & veteratorie noſtra refellunt,ſua cōfirmāt; nos limata,& polita diſputādi ſubtilitate,et orationis acumine certiſsima patrum decreta cōprobemus,illorum quaſi delirātiū ſomnia coarguamus. illi variè mentes auditorum verſant,et flectunt ſimulata verborum,et ſentētiarum grauitate; nos veris,integriſq; ſentētijs in omni amplificādi genere exardeſcētes,grādi,forti,& incitata oratione eorundē animos impellamus ad quęcunq; cauſſa poſtulabit motum. illi peſtiferum venenum tāta dicēdi ſuauitate cōdiunt,vt mortiferum poculum haurire libeat audiēti; nos remedia ſalutaria dulciſsimo quodā genere ſermonis tēperata prębeamus,vt quāto magis verborum,et ſentētiarum dulcedine delectetur auditor,tātò ardentiore ſalutiferæ potionis cupiditate

ra

rapiatur. Sic tandem, bene iuuante Deo, pioſq; conatus cæleſti fauore proſequēte, fiet, vt armata veritas nullo negotio armatam vincat, & iugulet falſitatē, cuius modò bacchantis impetū inermis, et nuda ægre ſuſtinet. Quāquā fieri nō poteſt, vt omninò veritas erroribus obruatur, quę diuina ope ſine dubio pulchrior aliquando, & clarior elucebat. Verùm vos eius alumini videte quid pro communis parētis incolumitate vobis faciendum exiſtimetis. Maiores noſtri, ſingulari religione, & doctrina viri eloquentiæ copijs inſtructi nullam pro veritate dimicationem recuſabāt: ſemper in cāpo, ſemper in acie, ſemper in ſole, ac puluere verſabantur: nos illorū poſteri, ne tantū ſit adeundū vel periculi, vel laboris, abiectis armis, in vmbra, atq; in otio tempus omne cōſumemus? illi quo paratiores eſſent ad certamen, relicta patria, propinquis, amicis, orationis locupletādæ, et excolendæ gratia, lōginquas terras peragrarunt; nos vltrò ſe offerentē dicendi facultatē domo prohibebimus? à nobis abſterrebimus, & excludemus? illi res multas, atq; diuinas, magno labore quæſitas, & inuentas, quā elegātiſſima potuerūt oratione nobis tradiderūt: nos ignauia quadā, & ſocordia lāgueſcentes, quæ ab illis accepimus, deteriora tractando faciemus? illi partim philoſophorum cęcū impetum, partim hęreticorum inſanā rabiē copioſe loquentis ſapiētiæ telis à ſacris repulerūt; nos manib⁹ vacuis, et inermes, hoſtes religionis, euerſores ſacrorū, prædones diuini iuris, et humani omnia cōuellere, diſſipare, extinguere ſinemus? magnopere verendum eſt, ne vt illi & ingētē ab hominibus laudē, &

im

immortale à Deo premiũ pro ſuo labore ſunt, ac diligẽtia cõſecuti, ſic nos, pro noſtra deſidia, et ignominia notemur à poſteris, et ſempiternis à Deo pœnis viui, mortuiq; mactemur. Quare incũbite animis, omniq; volũtate adoleſcẽtes optimi ad eã facultatẽ, qua propria hominum dignitas, totius populi ſalus veræ religionis defenſio continetur. Dixi de ipſa eloquentia, quæ viſa ſunt, nunc de artificio eloquentię paucis abſoluã, ſi me dicentẽ ſtudiũ veſtrum ad extremã orationẽ proſequetur. Nã quoniã nõ ex artificio nata eſt eloquẽtia, ſed, vt oẽs cõfitentur, artificiũ ipſa peperit: magniq; auctores inter naturã, imitationẽ, et exercitationẽ, quibus videtur bene dicẽdi vis ſatis poſſe perfici, vix vllum preceptis reliquerunt, et doctrinæ locũ: poſſet aliquis quantumuis eloquentiæ ſtudioſus, cõtẽtus illis tribus, artem deſpicere, quã ad orationis copiã vel inutilẽ prorſus, vel minus neceſſariã eſſe arbitraretur. Mihi verò multa de arte legenti, multa cogitãti lõgè aliter videri ſolet. Sic enim ſtatuo, quãuis plus adiumenti ſit ad dicendum in illis tribus, vel ſingulis, vel vniuerſis ſine arte, q̃ ſine illis in præceptis omnibus, tamẽ perfectã eloquentiã, & omnibus numeris abſolutã nõ poſſe exiſtere ſine ratione quadam, & conformatione doctrinæ. Ars .n. aut omnino tollit, aut corrigit vitia naturæ: quod vero eſt in ea boni, id auget, ac melius reddit: eadem in exercitatione, & imitatione quid ſequendũ ſit, quid fugiendum, docet; vt nemo ne illa quidẽ eloquentiæ præſidia ſine preceptionibus artis poßit habere perfecta. Quamq̃ de imitatione verius dixiſſem, nulla omnino poſſe eſſe ſine

doctrina. Statum.n. aut motum,aut amictum imitari alicuius,hoc nõ magnum eſt; illud præclarum,imitãdo magnorum oratorum neruos,varietatẽ,copiã,filum deniq; ipſum orationis expreßiſſe.Hęc autẽ quis vnquã aſſequatur,niſi qui eorum et cõſilia inueſtiget, et initia obſeruet,et progreßiones notet,et exitus intueatur? atqui hæc obſeruatio vel artificij tota eſt, vel à natura profecta,gignit artẽ. Quantum igitur ad eloquentiã adiumenti affert natura,quãtum imitatio,quãtum exercitatio,tantum artificio debemus, ſine quo illa aut omnino nulla ſunt,aut perpolita eſſe nõ poſſunt:atq; hoc etiã fortaße plus arti debemus, quòd illa inchoãt,hæc eloquentiã perfectè abſoluit. Nã cauſſæ cur quidq; fiat,aut nõ fiat: cur hoc vitandum,illud perſequẽdum:cur aliud laudabile ſit, aliud vitioſum,cui pręter artificẽ notę ſunt?aut ubi,niſi arte,explicãtur? qui verò nõ tenent cauſſas rerum, eos multa facere neceſſe eſt non decorè,multa ſtultè,multa prope dicam flagitioſè. Vt enim illi medici, qui ſe empiricos eſſe profitẽtur,nõ cognitis morborum cauſſis,medicamentorumq; natura, nõ poßunt aptè ad cuiusq; morbi vim variè cõmutare medendi rationem, & ea ſæpe faciunt,quæ ad necãdum potius, quàm ad ſanandum valere videãtur,ſic qui non adhibent artẽ ducem, & magiſtram ad agendum, neq; poſſunt pro cauſſæ natura omnibus modis torquere,ac flectere dictionẽ ſuã,& multa ſæpe cõmittunt vel vitioſisſima in dicendo. Mihi quidẽ ſtomachum nõnulli aliquãdo mouẽt,dum vel extenuãt quod amplificandum erat, vel quod erat diminuẽdum augẽt, vel quę ſunt contra

traria maximè illuſtrant; vel ab aliqua ſimilitudine ſemper exordiuntur orationem; cum illa fugienda ſit in primo aditu, prӕterquam in certis quibuſdam cauſſis: qui non mediocrem fuiſſent dicendi gloriam adepti, ſi vel hoc vnum vitium cognitum vitare voluiſſent. Magna prorſus eſt hӕc vtilitas adoleſcentes optimi, magnus fructus artis, & doctrinӕ: ſed ille maior, quòd facit, vt ab eo, quodcunq; nobis propoſuerimus, minus aberremus. Etenim qui ſolis naturӕ adiumentis propter cõſuetudinem bene quid dicunt, quoniam id temere, fortuitoq; faciunt, non quoties volunt, idem efficere poſſunt: at verò qui uiam certam, rationemq; ſequuntur, niſi quid obſtet extrinſecus, & quòd volunt efficiunt, & quotieſcumq; volunt. Quid enim exiſtimatis eſſe cauſſӕ, cur nonnulli oratores id facilè ſemper aſſequantur, quocunq; ſe mente, ac voluntate coniecerunt? alij verò ſӕpe auditorum animos conati concitare vehementius, in medio curſu repente concidant? ſӕpe argumentationem artificiosè concludere volentes, inchoatam illam, imperfectamq; relinquant? ſӕpe mirabilius aggreſſi locum aliquem ornare, conſilio, ac ratione ſubito deficiantur? ſӕpe pro amore odium, pro admiratione riſum commoueant, inuidiam pro miſericordia? nimirum illi boni artifices omnes dicendi vias, & aditus pernouerunt: hi tametſi bene aliquando forte dicunt, tamen artis ignari, ſemper id paratum habere non poſſunt, vt empirici non perpetuò appoſitè curant ad ſanandum, quia dum medicinam ſpernunt, certi nihil habent, quod ſequantur. Quapropter nemo rhetori-

vũ artificium contẽnat, nemo reprehendat, nemo ſe eloquentiã habere velle dicat, oratoria præcepta nolle cognoſcere, cũ ſine his nullius oratio poßit eẽ perfecta, nemo queat in locum principum oratorũ peruenire. Reſtat id quod in noſtra partitione fuit extremum, vt de arte tradenda, & diſcẽda pauca dicamus. Tradendi ratione omnia preceptoris officia, auditoris verò munera diſcendi modo continentur; quæ non conabor uniuerſa complecti oratione, quod eſſet infinitũ ſed eã tantũ, quæ magis neceſſaria vidẽtur, breuiter commonebo. Primũ igitur ut in ceteris artibus, ſic ẽt in rhetorica docẽda ſpectandus eſt ordo. At de ordine quidẽ tradendarũ artium multa ex Platonicorũ ſententia, multa ex antiqua Stoicorũ diſciplina, multa ex Peripateticorũ decretis hoc loco dici poſſẽt; verùm vt rẽ longè, Lateq; patentẽ modicis definiã, anguſtisq; regionibus, dico, poſt Grammaticã, & Dialecticã tum tertio loco rhetoricam tradi oportere. Primus .n. eſt naturalis vſus ſermonis, quẽ grãmatica inſtruit eũ proxime ſequitur vſus rationis, quẽ Dialectica confirmat, poſtremus eſt naturalis vſus eloquentiæ, qui præceptis rhetoricis perpolitur. Siquidem pueri primum loqui incipiunt: deinde progrediente ætate rationẽ adhibent iudicem ad vnamquamq; rem examinandam, ſuoq; momento ponderandam, tũ ad extremum quæ cogitauerunt verbis, ac ſententijs magnificentius aggrediuntur ornare. Illud omitto, Dialecticam omnium artium comitem, et adminiſtram omnibus alijs antecedere debere, excepta vna arte ſermonis; prætereo illud quoq;, rhetoricam inuentionem

nem

nem, & ſingulorum argumentorum diſpoſitionem cum ſint magna ex parte propria Dialecticorum, eius artis ignaris recte tradi non poſſe: quæ ſi perſequi dicendo velim, facile oſtendam, prius differendi præceptis informandam eſſe iuuentutem, quam in oratorijs artibus inſtruatur. Ego verò vt de me ipſe confitear, non Dialectica ſolum, ſed et. vniuerſa philoſophia pertractata, tum demum ad ea cognoſcenda me contuli, quæ pertinent ad benedicendum, non aſpernatus rhetorum vocem, licet aures iam eſſent ſapientiſſimorum hominum diſputationibus aſſuetæ. Quod ſi mihi vni qua ratione vellem omnes artes auditoribus meis tradere liceret, non alium ordinem ſanè, quam quem expoſui, ſequerer in docendo. Sed quoniam aliud ab alio diſcendum eſt, & ad rhetoricas exercitationes cogimur omnes accipere ſine delectu, qui iam aliquando loqui didicerunt, dabo operam, vt quæ a dialecticis petenda ſunt, neq; omnino prætermittam, neq; tam copioſe explicem, quam illi ſolent. Ita fiet, vt & tantum intelligant auditores, quantum ſit ſatis ad id, quod quæritur, & vnaquæq; diſputatio integra ſuum in locum, & tempus reſeruetur. Siqui tamen adſunt iam imbuti Dialecticis, qualem arbitror adeſſe non neminem, ij ſperent, multo ſe maiores vno anno proceſſus effecturos, quam antea multis effeciſſent. Illa porrò à magiſtro huius artis requiruntur: ne multa cuiuſq; generis vtilia, inutilia congerat in vnum locum, ſed delectum habeat, vtilia retineat, illa repudiet, quia nihil, aut parum profutura videantur: ne in alienis

refutandis diutius commoretur; ne minutis, ac ſpinoſis diſputationibus ingenia diſcipulorum attenuet; vt egregium aliquem oratorem proponat ad imitandum, & in eo quæ maximè excellant, ſedulò demonſtret: vt eos crebris excitationibus ad omnem dicendi copiam, varietatem, grauitatemq; traducat: exercitationes autem ſint principio minores, quotidianoq; ſermoni proximæ; deinde quanta ad facultatem adoleſcentium, tanta ad exercitationum magnitudinem fiat acceßio. Hæc omnia recipio me pro mea virili parte; ſi minus diligenter, at non negligenter tamen eſſe facturum. Auditurum autem officia partim cum doloris officijs coniuncta ſunt, quæ quoniam ex illis ſine mea oratione ipſa per ſe intelliguntur non attingam: partim propria ipſorum. Ea mihi videntur eſſe, primum vt magiſtrum diſſerentem diligenter audiant: deinde ſiquid non bene intellexerint, vt interrogent; tum vt omnia iam animo percepta, & cognita memoria comprehendant; poſtremo, vt in exercitationibus quotidianis omnia ſibi ſumma proponant, vt ea vel mediocria conſequantur; neq; magnopere laborent, quam multum aut quàm cito dixerint, vel ſcripſerint, ſed quàm bene, hoc eſt, quàm variè, quàm numeroſè, quàm abundanter, quàm illuminatè & rebus, & verbis. Quamobrem cum & eloquentia ſit tàm neceſſaria, vt nequeat ſine dedecore contemni; & ad eam comparandam magnum quoddã præſidium ſit poſitum in doctrina; & magiſtrum habeatis (& ſi magiſter vobis nunquam defuit, qui vos hoc ipſum, quod ego moneo commoneret) ſed cum

magiſtram habeatis,& doctorem,ſi minus eruditum at certè non indiligentem,qui ſe promittat nunquam officio;neq; ſuo neq; veſtro defuturum; & quid illi, quid vobis agendam ſit non ignoretis,dubitabitis adoleſcentes optimi, hanc tantam, & tam præclaram artem, eloquentiſſimorum hominum ingenijs olim inuentam,ſummorum poſtea philoſophorum diſputationibus amplificatam, noſtra memoria eruditiſſimorum hominum ſtudijs vehementer illuſtratam, ad extirpandam impietatem, ad ornandam religionem, ad Chriſtianam rempublicam dubijs formidoloſisq; temporibus tuendam, conſeruandamq; conferre? ſi vobis in extremam Italiam, Galliam, Hiſpaniam, ſi in vltimas Indiæ oras eius diſcendæ cauſſa proficiſcendum eſſet tantum itineris, laboris, moleſtiæ, periculi ſubire deberetis, ne tanto vel ornamento ad rempubl. Chriſtianam decorandam, vel ad defendendã præſidio caruiſſe videremini; nunc verò cum nõ in Italia modo,ſed etiã in urbe,ac penè domi veſtrę diſcere poſſitis,& in omni genere orationis exerceri, quid expectatis?quid cunctamini? an ipsã & audiẽdi, et ſcribendi,& declamãdi moleſtiã pertimeſcitis?plus ne igitur apud impios, plus apud ſceleratos homines nocendi voluntas,quã apud uos alios iuuãdi ſtudium valebit? illi vt in errorẽ inducant quamplurimos, vigilãt, ſudãt, laborãt,contendunt,nõ rei familiari parcunt,nõ corpori,nullam partẽ capiunt quietis,omnes rhetorũ libros peruolutãt,omnia veterũ oratorũ ſcripta perlegunt, & eorũ quã ſimillimi eſſe conãtur vos vt errore liberetis multos mortales,ut ueſtros ciues è

tantis malis conſeruetis, ſi minus maiorem, at parē certe curam non ſuſcipietis? illi vt multitudinem agant furore; & amentia præcipitem, antiqua, & religioſa templa violent, ſacras imagines diſturbent, altaria demoliantur, ornatiſſimas cruces in publicis vijs maiorum pietate collocatas comminuant, ſanctiſſimas cæremonias ſacrorum ex hominum memoria deleant, & extinguant, nihil eſt, quod non aggrediantur, & efficiant; vos vt tantam, & tam profligatam audaciam à templis, ab imaginibus Diuorum, ab altaribus, à ſacris repellere poſſitis, non omnes & corporis, & animi neruos contendetis? an quòd pulſa foro iam eloquentia eſt, id vos forte remoratur? atqui ſenatui præeſt; moderatur doctorum hominum conuentus, dominatur in concionibus populi, ſacra concilia continet, & regit ad conſtituendam religionem conuocata. An timetis ne ſit tenuis, & inops ad queſtum faciendum? non eſt hominis quæſtu magis, quàm hominum caritate commoueri. Valeat igitur auditores optimi, valeat apud vos bonorum exēplum, valeat maiorum auctoritas, valeat communis hominum dignitas, valeat reſpublica, valeat religio, cui ſi in hiſce tantis, & tam cæcis errorum nubibus, & procellis ſapientis, & ornatæ orationis facē prætuleritis ad aliorum ſalutem conſeruandā, immortalia vobis à Deo præmia operæ; laboriſq; veſtri tum viuis, tum mortuis perſoluētur. Hæc habui adoleſcentes optimi, quæ hodierno die dicerē; cetera, quæ ad explanationem Ciceronis attinent veſtra bona venia in proximam lucem differemus.

AD CAROLVM BORROMAEVM S. R. E. Cardinalem ampliſsimum Et Franciſcum Vargam Regis Philippi Legatum. Oratio. II.

CN. ille Pompeius. Cardinalis ampliſsime, & ſapientiſsime Legate, qui victor de tribus orbis terræ partibus tres inſignes triumphos reportauit, & ob magnitudinem rerum geſtarum Alexandro Macedoni, cui bellorum gloria Magni cognomen in perpetuum confirmarat, primum prærogatiua militari, deinde ſuffragio totius ciuitatis, & publica omnium gentium confeſsione fuit æquatus, cum ex Aſia decederet, victis potentiſsimis regibus, domitis quamplurimis, et bellicoſiſsimis nationibus, tot vrbium copijs, tot populorum præda, tot regnorum ſpolijs ornatus, veniſſe Rhodum, & in illa vrbe clariſſima, cum gloria nauali, tum optimarum artium ſtudijs, & ſummis hominũ ingenijs florente, dies aliquot fuiſſe dicitur commoratus. Videbitur hoc incredibile fortaſſe, quod dicam, ſed ita rem geſtam et antiquiſsima litterarum monumenta teſtantur, neq; mihi pro cetera præſtãtis Imperatoris facilitate, & humanitate magnopere videtur eſſe mirandum. Adijt omnia gymnaſia, & ſapientiũ virorum quasdã velut humanitatis officinas: oẽs liberalium artium doctores, de ſuis quemq; rebus, diſſerentes, & amicè, & diligenter audiuit: talentum vnicuiq; dari iuſsit, vt quorum diſputationes, præſentia ſua, & nomine iam ante deco-

 raſſet,

uaſſet, eorum tenuitatem, & inopiam ſuis copiĳs ſuble-uaret, eſſetq; munus illud tamquam pignus quoddam ſuæ perpetuæ erga doctos homines volūtatis. Magna profectò res: magna laus; ſed illa maior, quòd cum Athenas perueniſſet, in vrbe principe Greciæ totius, parente humanitatis, vitæq; magiſtra eundem aduerſus doctrinam animum, & amorem ſuum declarauit: Illa verò longe maxima quòd imperĳ maieſtati, & gloriæ rerum à ſe geſtarum armis antepoſuit ſapientiæ dignitatem. Nam cum de Africa, & Hiſpania prius triumphaſſet, quam per ætatem ei, vel in ſenatum legi, vel magiſtratum vllum capere liceret, ad tertiũ triumphum de tertia terrarum parte decedens, et Poſidonium philoſophum inuiſens, vetuit ille à lictoribus pulſari Muſarum fores, cuius armis, & victoria fuerat legionibus Romanis Aſia propè tota patefacta et unius hominis priuati ianuę ſubmitti iuſsit laureatos illos faſces, quorum nudorum vim non Mithridates, non Tigranes, nõ alĳ opulenti reges, non tot ignotæ antea Romanis, barbaræq; gentes, non tanta orbis terræ portio à Mæotico lacu uſq; ad Erythræũ mare potuerat vel viribus, vel animo ſuſtinere. Prò Deus immortalis: quem ille Poſidonio, quem ipſi ſapientiæ honorem habuiſſet, ſi quam eius formam, & ſpeciem videre potuiſſet, qui foribus ipſis, & limini tam inornato, tantum iudicarit eſſe tribuẽdum? Præclara hæc certè, præclara, & eximia videri neceſſe eſt. Sed ego tum humilitatem noſtram, tũ magnitudinem veſtrã intuens, neſcio quid maius, & incredibilius de hoc aduentu tam inopinato mente concepi. Nam Pompeius

& ſi

& ſi tantum doctrinæ tribuit, quantum nemo umquã fuiſſet auſus optare, tamen nõ tam forte ductus amore ſapientiæ, quàm gratiam popularem aucupans illa fecit, vt tantò maiori in pretio ipſe haberetur, quantò pluris facere putaretur omnẽ humanitatẽ, atq; doctrinam; aut ſi bonarũ diſciplinarum ſtudio fecit, erat in illis tamen quos inuiſebat, quod meritò poſſet amare. Erat multiplex, & varia cognitio rerum, ac ſcientia; Erat verborum, & ſententiarum flumen, & melle ipſo dulcior oratio. Erat deniq; philoſophica grauitas, nomen auctoritas; vt non tã mirandũ ſit, ad illos adijſſe ſummum Imperatorem, quàm nõ aut cum illis poſtea perpetuò vixiſſe, aut ſecum illos abduxiſſe Romam. Talenta vero, et ſubmiſſi faſces quid habent admirationis, cum tantò plus ille vno impetu tepiſſet quàm quãtum diſtribui potuit in oẽs philoſophiæ magiſtros? Et ſæpe accidat, vt qui facile alijs de honore concedunt, in eo ipſo vel maximè gloriolam popularẽ quærant? At verò hic veſter aduentus mihi iure videtur eſſe mirandus. Non .n. popularem auram captantes, nõ aliquod fragile falſæ gloriæ choragium cõparare ſtudentes, hoc tam anguſtum, tamq; humile tectum ſubijſtis. Non doctrinæ varietas ad cognitionem, non eloquentiæ iucunditas ad delectationem inuitauit; quæ in nobis equidem ſentio quã ſint exigua. non deniq; noſtra promerita, non dignitas, quæ nulla eſt, impulit, vt ſcholam noſtrã præſentiæ veſtræ luce decoraretis; ſed vnus religionis amor, atq; doctrinę, & illa beneuolentia ſingularis, quã pro veſtra bonitate habetis aduerſus oẽs publicę ſalutis amatores, fecit,

cit,

cit, vt veſtræ dignitatis paulisper obliti, ad eos cohoneſtandos veniretis, quos exiſtimaretis, & religioni pro ſua virili parte dare operam, & ad publicum bonum conſeruandum, & augendum nonnullam curã, induſtriamq; conferre. neq; vero talenta, neq; argenti, & auri pondera viritim diuiſiſtis, ſed veſtros animos, veſtras voluntates, vos deniq; ipſos nobis totos tradidiſtis; quo munere nullum fuit à vobis neq; maius, neq; gratius, neq; mirabilius exſpectandum. neq; fores pulſari vetuiſtis, aut imperaſtis ianuæ noſtræ ſubmitti faſces: ſed cum ſplẽdor veſter ex multis, varijsq; bonis effulgens, nõ ſecus atq; lumen ſolis, omnium oculos, mentesq; perſtringeret, obtexiſtis vos eũ humanitatis veſtræ quaſi nube, vt acies noſtra ferre poſſet: Et cum amplitudinem veſtræ dignitatis vix Roma ipſa capiat, contraxiſtis vos beneuolentiæ cauſſa vim illam tantam ornamentorum, iure vobis conceſſam, & traditam, vt his parietum, & tectorum anguſtijs concluderetur. O commemorabilem humanitatem: O facilitatem morum memoriæ ſuperiori nouã, nobis omnibus iucundam, poſteritati prædicandam. Te videmus Card. Ampl. antiqua, & generoſa ſtirpe ortum, lectũ in ampliſsimum ordinẽ purpuratorũ patrum, et in hac arce omnium gentium collocatum, Pon. Max. cognatione proximum, poteſtate ſecundũ, tã multis virtutibus, vel comitatis in hominibus admittendis; vel prudentiæ in cognoſcendis, & conſtituendis eorum rebus; vel clementiæ in tuenda ſexus, & ætatis imbecillitate; vel manſuetudinis, & patiẽtiæ in multorum importunitate perferenda; vel in vi

Ctu

tu continentiæ;vel integritatis in omni vita;vel pietatis in colendo Deo; vel ſtudij in defendendis, & amplificandis ſapientibus;vel ardoris in diſputationibus de rebus maximis audiēdis; vel alijs omnium generū infinitis ſic adornatum, vt ætas iſta nondum ſua maturitate perfecta magnum lumen attulerit maiorum tuorum ſingularibus ornamentis: in his vero tantis naturæ bonis,in tanta abundantia fortunæ, in tanta induſtriæ gloria non deſpexiſſe tenuitatem Societatis noſtræ: non horruiſſe liminis ipſius humilitatem:non reformidaſſe cum gymnaſij totius,tū ſingularum exedrarum anguſtias; non hunc pulucrem,& autumnalem ſolem præter conſuetudinem ardentem refugiſſe, & hanc tam breuem,& tam exiguā palæſtram,iuuētutis nō corporibus,ſed ingenijs exercendis dedicatā, hanc egeſtatis,& inopiæ nudā, & ab omnibus propè derelictā ſedē,ſatis amplū eſſe putauiſſe domicilium dignitatis tuę. Perſpeximus antea multis in rebus animū erga nos, & voluntatē tuā,nunc te pręſentem intuemur:os,oculos,mentē deniq; totā,ac ſenſus ipſos cernimus,vt hos noſtros ſanè reip. non inutiles conatus,cum plurimū poßis, quātum poßis tamen iuuare velis. Tu vero ſapientißime Legate, cuius cum in ceteris vitæ partibus,tum in hac legatione fungēda plurimarum virtutum inſignia, iam inde vſq; à Carolo Cæſare cognita verbis aßequi me poſſe diffido, cum primùm hoc limen attigiſti,omnem potētiſſimi regis, cuius tu perſonam in hac vrbe geris,vim,poteſtatem, maieſtatē in vnam paruam domum conieciſti: quod cum vel ſemel,uel numquam ēt feciſſe meritis noſtris

ſatis

ſatis eſſet, amori tamen erga nos tuo ne bis quidẽ,ut arbitor,erit ſatis. Pro hoc tam ſingulari beneficio parem vobis gratiam negarem à nobis referri poſſe, niſi Princeps Romanæ copiæ ſapienter dixiſſet, hanc eſſe gratiæ naturam, vt eam, & qui habeat, retuliſſe, & qui retulerit, habere videatur.Ego certe nomine omnium,& qui hic viuunt,& qui hanc nõ magnam illã quidem, ſed veſtri tamen amantiſſimam bonarum artiũ domum frequentare ſolent, tantas vobis ago gratias,quantas maximas agere poſſum; precorq; à Deo Opt.Max. Cuius nutu ſola terrarum gubernantur,vt vos,omnibus diuinis muneribus,et donis tumulatos, & ornatos,nobis diu ſaluos, & incolumes conſeruet. Idem facerent hæc ipſa tecta, ſi loqui poſſent,quæ nũc tacita quodammodo lætari mihi,exultareq; vidẽtur, tam inſolito,& nouo aduentus veſtri illuſtrata ſplẽdore; orareq; ſuppliciter,& obſecrare, vt vos patronos,ac defenſores,ut ſemper feciſtis,litteris,& religioni præbeatis: Te præcipuè Card. Ampliſſ. cuius, & poteſtas eſt maxima,& arctiſſima vincula coniunctionis cum pietate, atq; doctrina. Etenim ſi Pompeius Imperator belli gerẽdi,cuius omne ſtudium à prima pueritia fuerat in contentionibus præliorum occupatum: cuius amplitudo non tam ſapientiam voce,& pręceptis, quam armorum vi, & terrore nitebatur, optimarum artium doctores non ſalutatos præterire nefas eſſe duxit; tu Certe Card. Ampliſſ. quem artes pacis a prima ætate ſuſceptum in gremio ſuo educauerunt: quem Pont. Max. alterum ſecum eſſe voluit Reipub. Chriſtianæ ducem: Cuius omnis dignitas ſan-

ctiſsimis religionis, & ſapientiæ decretis continetur, exiſtimare debes, hanc pietatis officinam, hunc bonarum diſciplinarum cœtum, has doctrinæ ſedes, nos deniq; omnes ad aliquam curæ, & ſolicitudinis tuæ partem pertinere.

DE DEO TRINO, ET VNO *Opt. Max. deq; totius Eccleſiæ conſenſione.*

AD PIVM IIII. PONT. MAX. *Oratio. III.*

NON *equidem miror P. B. hodiernum diem Dei Opt. Max. qui natura vnus eſt, triplex hypoſtaſi, feſtum, atq; ſolemnem, iucundiſsima præſentiæ tuæ luce, frequentiſsimo conuentu purpuratorum patrum, publica Chriſtiani populi lætitia, grata oratoris quamuis non boni voce, maxima cæremonia religionis antiquæ celebrari: miror potius tacere quẽquam, & ſe continere, & in tanto gaudio populi Chriſtiani vniuerſi, orationem vnius hominis expectari. Debetur .n. hoc illi rerum effectori, & molitori Deo. quem venerantes, animo quaſi præſentem intuemur, vel propter naturæ præſtantiam, & dignitatis, vel propter magnitudinem beneficiorum erga uniuerſum hominum genus, vel propter immortalium bonorum quæ ſperamus ab ipſo, iucunditatẽ, vt omnes ordines, oẽs ætates, oẽs nationes geſtiãt, exſultent, exclament, & eius magnitudinẽ, quoad poſsint, voce, cantuq; declarare*

clarare

clarare conentur. Sed me, quem alijs tacentibus, vnũ loqui neceſſe eſt, illæ res ipſæ vehementer conturbant, quæ maxima cæteris incitamenta dicendi ſolent eſſe: auctoritas loci, temporis breuitas, rerum difficultas. Locus hic ad agendum ampliſsimus, ad dicendum ornatiſsimus timorẽ mihi magnum affert, vt hominum expectationi par eſſe poſsim: anguſtijs temporis ita coarctor, vt nec in re quidẽ perfacili me ſatis vnquã expedirem: res autem eſt eiuſmodi, vt nec in omni quidẽ æternitate pro dignitate poſsit explicari. Quis enim in hac mortalitate noſtra, infirmitateq; naturæ & in hiſce tam cæcis humanæ vitæ nubibus, et procellis illam ſupremam, diuinamq; naturam: quis hypoſtaſis cuiusq; proprietatem, & omnium inter ſe coniunctionem tantam, & ſocietatem; quis illius vel hipoſtaſi triplicis vnitatis, vel natura ſimplicis trinitatis imaginem, in populo Chriſtiano diuina vi mirabiliter expreſſam vel oratione conſequatur, vel cogitatione comprehendat? Eſt Deus clariſsima, & immenſa lux eſt veluti ſol quidam παμφανὴς *, hoc eſt, vt Græci loquebãtur, vndiq; collucens, & omnia illuſtrans. eſt illi pro domicilio ſplendor inacceſſus, pro amictu circumfuſum lumen. ſi longè aſpicias, aut in rebus ab ipſo perfectis tamquam in aqua intuearis, probſcure cernas: ſin propius vt oculorum, ſic mentis aciem intẽdas, quò magis accedas, eò minus ferre poſsis. Quòd ſi hæc ideo minus placent, quia lucẽ qui coutueri nequeunt, tamen eius vim, fulgoremq; ſentiunt, eſt deus quaſi tenebræ quędam cæcæ; abditus ille, atq; retruſus, & ex omni parte denſa caligine circumſeptus, in*

obſcuro

obſcuro deliteſcit: vt etiam ſi eius beneficio ſingulari prænotionem ipſius quamdam, & inſitam, atq; innatā cognitionē habeamus, nihil tamen de Deo aſſequi cogitando valeamus, niſi quantum aut hic cæli, terręq; pulcherrimus ornatus ab ipſo deſcriptus oſtenderit, aut ipſe nobis pro naturę ſuę bonitate, et in omnes homines beneficentia voluerit indicare. Non immerito profectò Acmon, vt eſt apud Iuſtinum, non tam philoſophi, quā martyris nomine clarum, & inſignē, Deum παγκρυφον *eſſe dicebat, hoc eſt, penitus occultū, & abſtruſum. Rectè Mercurius Triſmegiſtus, & Platonicus Timæus ꝑdifficile eſſe ſtatuerunt, mūdi opificem, & parentem inueſtigare animo, & complecti cogitatione; vbi uero fuerit peruestigatus, enuntiare, & in vulgus indicare neminem poſſe. Prudenter Simonides, nō modo poeta ſuauis, verùm ēt doctus tyranno percontanti, quid eſſet Deus, obſcuriorē ſibi rem in dies videri reſpondit. Quare quē nemo hominum hac vita fruens vnquam vidit: quem nemo poteſt humanis opibus intueri: quē, vt plurimi, & antiquiſsimi rerum diuinarū ſcriptores tradiderūt, neq; Moſes, qui cū ille amiciſsime, & familiariſsime colloquebatur: neq; Paulus a ſenſu corporis abſtractus, et ſpiritu diuino ad tertiū vſq; cælū excitatus humo, cum illo triduo multa recondita & arcana didiciſſet qui, & qualis eſſet aſpexit, de eo ex hoc loco verba facere, & ęternitatē ipſam in has anguſtias, vnius horæ tantas includere, non eſt ingenij noſtri, non humanæ imbecillitatis, nō mētium deniq; ſingularium, atq; cæleſtium, quarum uis, & natura proxime ad diuinam*

nam accedit. Deo planè, Deo, inquam, ipſo eſt opus ad illam beatã, immortalemq; naturam prædicandam. Verùm de multis tamen, quæ Deus ipſe de ſe hominũ generi pateſecit, dicam ego quæ potero, & dicam ſimpliciter, ac ſine vlla ſerie diſputationum. Tu P. B. ſi videris meã orationẽ fluctuare nonnunquam, & de ſuo curſu depulſam, temere iactari, feres æquo animo pro tua ſingulari humanitate, & veniã infirmitati dabis, idq; totum partim magnitudini, et obſcuritati rerum adſcribes, partim ipſi tibi, cuius iſta maieſtas tanta, & poteſtas, diuinitus permiſſa, et tradita, facit, ut etiam ſi tuo humaniſſimo conſpectu mirãdum in modum recreemur, tamẽ ne gaudere quidẽ ſine aliquo timore poſsimus. Mihi in hac vrbe, quam Deus voluitq; eſſe principẽ orbis terræ: apud te P. B. qui ſecundum Chriſtum Opt. Max. es reipub. Chriſtianæ caput: in ampliſsimo cætu purpuratorum patrum, quorũ arbitrio vera religio vbicunq; terrarum gubernatur: hac luce trium unius naturæ diuine perſonarum ferijs cõſecrata, quarum incredibilis eſt omnium rerum, admirabilisq; communio, & de miſterij diuinitate, & de totius eccleſiæ conſenſione, quæ velut effigies quædam eſt illius inexplicabilis cõiunctionis, videtur eſſe dicẽdum. Precor ab illo parẽte uniuerſitatis, cuius feſtum hunc diem anno vertente læti agitamus: cuius cauſſa & hæc multitudo tanta conuenit ad audiendum, & ego ſum ad hunc dicendi laborem ſuſcipiendum incitatus: qui & ſurdorum aures, ante clauſas ad vocem, aperit, & linguas infantium facit loquentes, & diſertas, ne me tamquam Ozam, res tantas oratione non

ſecus

ſcus ac manibus tractare inſtituentē euertat, et perculſat; ſed tamquam Obededonem potius cæleſtibus donis cumulatum, ea dicere patiatur, quę præſtantia ipſius non aliena, tibi probata P. B vobis Patt. Ampp. iucunda, omnibus, qui audiunt, vtilia ſint, et ſalutaria futura. Duas de diuinitate ſententias multum inter ſe diſsidentes, ac repugnantes, magno in errore video fuiſſe, Iudæorum vnam, alteram earum gentium, quæ omnium ſuperſtitionum laqueis miſerabiliter constricta tenebantur. Nam Iudæi dum ea, quæ de vno Deo ſacris litteris aperte ſunt tradita, imprudenter defenderent, neq; cæci viderent, quæ de trina hypoſtaſi propter ipſorum tarditatem occulte ſignificarentur, in illum errorem miſeri inciderunt, quem nunc maiorū ſuorum falſis opinionibus adſtricti, valdè pertinaciter tuentur, vt nō modo naturā diuinam, verum etiā hypoſtaſim vnam eſſe crederent. Cōtra illæ nationes, quæ imbutæ prauitatis erroribus, vel mōſtris quibuſdam, atq; prodigijs, vel certe rebus nihilo ſe melioribus diuinum principatum tribuerunt, dū partim multitudinē deorum a ſuperioribus acceptā obſtinatis animis retinere conarentur, partim populi metu vnum verum Deum, ratione perueſtigatū, & inuētum, profiteri palam, & colere non auderent, vt hypoſtaſes, ſic etiam naturas diuinas permultas, vecordes, atq; amētes induxerunt. Inter vtrumq; errorem media veritas, quam ſola præ ſe fert, & in medium profert eccleſia Chriſtiana, diuino conceſſu, ac munere ſingulari vtriuſq; caliginem, cæcamq; noctem admirabili ſplendore diſcuſsit. diluxit; illuſtrantur, & patent om

nia, quæ Iudeis obſcurè ſignificata, cum ea nulla vis ingenij, nulla mentis acies, nulla hominum ſolertia cõſequi poſſet, tot ante ſeculis craßis occultata tenebris, et circumfuſa latuerunt. Vnam enim eſſe naturã diuinam prædicamus, ſed eam in triplici hypoſtaſi perfecta, patre, filio, & ſpiritu ſancto, ſine vlla diuiſione conſiſtere confitemur; vt quia non vna eſt hypoſtaſis, non ſit ſolitarius; quia verò eadem eſt trinæ hypoſtaſis natura, vnus tantum verè ſit, & nominetur Deus: quod neq; diuinis in litteris Iudæi præter admodum paucos agnouerunt, neq; in Syria Chaldæi aſtrorũm cognitione preſtantes, neq; Perſarum magi ingeniorum celeritate nobiles, neq; ſacerdotes Ægyptiorum tot antiquißimis litterarum monumẽtis abundãtes, neq; Bactrianorum Semanæi, aut Gymnaſophiſtæ Indorum tam incredibili diſcendi ſtudio flagrãtes, neq; Druides Gallorũ inſignes tot annorũ diſciplina, neq; Græcorum ſapientes omnium artium inſtructi præſidijs; neq; Latinorum doctores omnium prope gentium litteris, & præceptis perpoliti, aut animo cõprehendere, aut attingere ſuſpicione potuiſſent, niſi Deus ipſe mortalibus vltro nec opinãtibus patefeciſſet. Etenim humanæ mentes, quia deum ipſum intueri nequeunt, ex hac tãta molitione rerum, et gubernatione ſibi nonnullã opificis, et rectoris notitiã ſtudioſè quærunt; eaq; ſolùm aßidua cura, & diuturna cõmẽtatione aſſequuntur, quæ procreatorẽ, & quaſi fontẽ omnium rerum illum eſſe declarãt. Quæ ſi pertinent ad naturã diuinã oĩa, et communia ſunt omnibus perſonis inter ipſas, quãuis multi deum vnum eſſe cognouerint. quod non

ne

negamus, quis tamen vnquã hac vſitata, & trita via potuit ad vnãquamq; hypoſtaſim ſua proprietate diſtinguendã, & oẽs inter ſe naturã, ceterarumq; rerum ſine vlla exceptione cõmunitate iungendas peruenire? Scio fuiſſe crebram in Sibyllarum carminibus patris, filijq; mentionem, et Sibyllam Sambethen oriundã, vt aiunt, à Nocho. xxiv. libros de Chriſto, de ſuę gentis origine, de mundi ortu cõſcripſiſſe. Video ſermones Mercury Aegyptij, quem Triſmegiſtum appellatum fuiſſe ferunt, quòd diuinitatem vnam in triplici hypoſtaſi eſſe tradiderit, eiuſmodi ſentẽtijs refertos, quæ cum vera religione mirè cõſentiant. Nõ ignoro Zoroaſtrem, & Chaldæos de patre, & filio aliquid aliquando tradidiſſe, vt Pſellus philoſophus, & Chriſtianus eſt auctor. Illud etiam accepi, cum Deum Aegiptij tenebras ignotas nominarent, ter hoc eos acclamare ſolitos ad trinã hypoſtaſim deſignandam. legi Orpheum poetam, quem Iuſtinus martyr cognouiſſe teſtatur, Dei filium effectorem fuiſſe mundi, in ſuis hymnis non pauca de patre, & filio ſapienter ceciniſſe. Multa apud Platonem reperiri conſtat; à Platonicis autem philoſophis bonam partem diuinitus nobis traditæ doctrinæ mirabiliter expreſſam fuiſſe, D. Aug. affirmat. Non inficior multis antiquis non penitus ignotas tres naturæ diuinæ hypoſtaſes fuiſſe; verum neq; hos, neq; alium quẽquã ingenij pręſidijs rei tam recõditæ cognitionem aſſequi potuiſſe contendo. Primos equidem illos homines, & parentes generis humani hanc à Deo noſtri amantiſſimo magni muneris, et beneficij loco accepiſſe arbitror: multos item poſtea viros excellentes, atq; diuinos: hos

tradidiſſe poſteris, & quaſi per manus ad Chaldæos, & Aegyptios per Hebræos perueniſſe: ab his tandem didiciſſe Græcos. Itaq; Orpheum, Thaletem, Solonem, Democritum, Eudoxum, Pythagoram, & Platonem Clemens Alexandrinus, vt alios omittam, in Aegypto, et Syria memorat cum ſapiẽtisſimis quibuſq; fuiſſe verſatos: & quidem Orpheus ipſe de ſe confitetur, de Solone locupletiſſimus teſtis eſt Plato. Quid? quod Iuſtinus philoſophus, & noſtræ religionis ornatiſsimus defenſor Orpheum vidiſſe perhibet in Aegypto ſcripta diuinorum vatum: quòd Orpheus ipſe de filio Dei maiorum, & famæ veteris teſtimonium profert: quòd Platonici, qui in Chriſtianorum tempora inciderunt, a nobis mutuantes, & apoſtolorum, licet eos contemnerent, auctoritatibus abutentes, diligentius, et apertius, quàm ſuperiores, de trina hypoſtaſi diſſeruerunt: non ſatis declarat, non hæc ab hominibus inueſtigata primum, & prodita, ſed à Deo priſcis illis, & præſtantiſsimis viris tradita fuiſſe, per eos ad poſteros diſciplina patria, & communi fama permanaſſe? quid cenſemus eſſe cauſſæ, cur in Ariſtotelis, & Peripateticorum libris, qui omnia ad acerrimam normam rationis dirigebant, ne littera quidem vna de trina diuinitatis hypoſtaſi reperiatur; apud Platonem autẽ, qui plurimum antiquitati tribuebat, & priſcos illos mortales præſtantiores nobis, & deo propinquiores opinabatur extitiſſe, & apud eos, qui coluerunt Platonis diſciplinam, multa ſimilia noſtris inueniãtur? Videlicet in hiſce rebus indagandis, eruendis, demonſtrandis nõ acies ingenij, ſed fama valebat: quæ quo longius æta-

te

te procedebat,cò erat obſcurior, eò magis falſa veris affingẽs,vt ſolet,ab illa prima integritate diſcedebat. Quare cum antiquiſſimi illi ſapientes & patrem, & filium,& ſpiritum ſanctum Deum eſſe dixiſſent,neq;, ſit ne vnus,an tres aperte ſatis oſtendiſſent, nonnulli de Platonicis Chriſtianæ religionis odio tres deos eſſe commẽti,tantò maiorẽ hominibus peſtem attulerunt. quantò plus tum apud multitudinem,tum apud principes ob illuſtre ſapientiæ nomẽ auctoritate,et gratia valebant. Gratias tibi agimus ingentes,& immortales mundi creator,conſeruator,& rector Deus,qui natura noſtræ & imbecillitati,& peruerſitati,& tarditati ſubueniſti:imbecillitati,cum ea docuiſti principes humani generis,quæ nũquam homines ipſi odorari potuiſſent:peruerſitati,cum cæleſtem doctrinam tum vetuſtate corruptam,tum deprauatã a poſteris,& ignorationis,malitięq; tenebris offuſam per Moſen, & alios præſtantes viros in priſtinam dignitatem vindicaſti: tarditati,cum nõ ſatis à nobis percipi cernens, quæ per illos obſcurius,tectiuſq;tradidiſſes,vnigenam filium tuum e ſinu tuo tamquã internuntium, & interpretem ad nos miſiſti,qui rem totam,quoad humana mens capere poſſet,abſq; vlla circuitione verborũ, & anfractu,dilucide,& aperte nobis enarraret. tua nos tam grata,et iucunda recreati luce in tãta inſcitiæ caligine,tuam nõ ſolum omni oratione, verum ẽt cogitatione ſuperiorem liberalitatem, & beneficẽtiã te adiuuante prædicabimus, exornabimus, efferemus in omni vita,ſi minus vt eſt merita de nobis,certè quã tum imbecillitas noſtra patietur. Eſt igitur vnus, &

trinus Deus, cum illa præſtans, ſupremaq; natura vna & eadē in tribus perſonis, patre, filio, & Spiritui ſan cto conſiſtat. Pater aliunde nō eſt, non factus, nō creatus, non genitus; non ab alio exiſtit, & manat; principium principio carens, ex omni æternitate, nō alterius beneficio, ſed ſua vi cohærens; fons nō ſolum omnium rerum, quæ factæ ſunt, ſed etiam filij, & Spiritus Sancti. Filius eſt principium ex principio, non ab vllo certo tempore factus, nō creatus, ſed ex æternitate ratione quadam hominibus incognita genitus à ſolo patre, eiusq; naturali dono, ac munere per ſe cohærens, cum generatore ſuo ſine vlla perturbatione, cōfuſione permiſtione vna penitus natura coniunctus, & ab eodem ſine vlla diſtractione, alienatione, auulſione, hypoſtaſi diſtinctus. Spiritus Sanctus ex patre, & filio, vno ipſius principio, ęternus ex æternis, non creatus, non generatus, mirabiliter pcedit, et ita procedit, vt cum vtroq; eiuſdem prorſus naturę cōmunione copulatus, alius ſit ab vtroq;. Itaq; in litteris diuinis & patris, & filij ſine diſcrimine ſpiritus eſſe dicitur, et quo magis eorum, qui cōtra ſenſerunt, ſtultitiā miremur, priſca illa theologia omnium nationum, quamuis erroris, & ſuperſtitionis plena tamen eum & a patre, & a filio procedere confitebatur. Nam cum Mercurius Triſmegiſtus ante ſcripſiſſet ſpiritum a ſancto fonte pendere, quod apud illos non eſt patris, poſtea Plotinus eundem à Mente, quod apud eoſdem nomen eſt filij, procedere confirmauit. Atq; ortus quidem filij, & ſpiritus Sancti proceſſus, tam admirabilis eſt, tam ſecluſus à mentibus humanis, vt eum neq; vl-

lius

lius hominis oratio declarare, neq; cogitatio capere poſſit. Vt enim non eodem modo Deus efficit, atq; homines, ſic diſſimillima eſt Dei, & hominum ratio generandi, et ſpirandi, iureq; optimo vates ille ſanctiſſimus admirans exclamauit, filij Dei generationem enarrari non poſſe. viderunt hoc etiam antiqui illi theologi exterarum nationum, & vt potuerunt homines nondum ab ipſa veritate docti, declararunt. Quid enim aliud Mercurius Trimegiſtus in illo ſuo ſermone perfecto ſignificauit, cum filium dixit eſſe filium bone voluntatis, niſi patri ſolam vim, & naturæ ſuæ fœcunditatem eſſe ſatis ad gignendum, cui perpetua, conſtans, immutabilis voluntas, & gaudium immortale comitetur? quid aliud idem oſtendit, cum Deum ἀρρενόθηλυν nominauit, niſi ab illa ſempiterna generatione coniunctionem omnem, qualis alicui ſtulto forte venire poſſet in mentem, excludendam eſſe? quid aliud Plato tantò poſt deſignauit, cum teſte Porphyrio tradidit, à ſummo bono quod apud illum nomen eſt patris, mentem, quod ille nomen filio attribuit, ortam eſſe ratione quadam hominibus ignota, niſi velut infinito quodam ſpatio diſsimilitudinis diuinum illum ortum a noſtro diſtare? nihil igitur hic humile P. B. nihil abiectum, nihil ſordidum cogitandum eſt; nihil a nobis transferendum ad Deum: ſed excitandi, & erigendi animi, vt de Deo magnificentius, quemadmodum illam amplitudinem, & maieſtatem decet, & ſentiamus, & loquamur; & quidquid à nobis aut dici verbis, aut animo comprehendi poſſit, id infinitis paribus infra diuinam dignitatem eſſe fateamur. Pa-

ter in illa immutabili ęternitate ſeipſum perfectè intel
ligens, perfectam quãdam cõcipit ſimilitudinem ſui:
quæ cum ſit ipſa natura diuina, non eſt alius Deus, ac
pater, ſed vnus, & idem cum patre Deus: quem ideo
filium vocamus, quia oritur a principio viuente, imo
a fonte vitę coniunctò, & ex ipſa naſcendi ratione, &
modo vnam, & eandem habet naturam, atq; pater.
Ambo vero iam indè vſq; ab æternitate ſe mutuò in-
finite diligentes, amorem ſpirant ęternum, et infinitũ:
qui non affectio aliqua eſt, nõ habitus, vt noſter amor:
ſed vnus Deus, & eiuſdem, ac pater, & filius naturæ.
Hunc diuinitus inſtituti non filium appellamus, ſed
Spiritum Sanctũ, quoniam non, vt intelligendo mens,
ſic étiam voluntas amando ſimilitudinem aliquam
informat eius, quod amatur, ſed abrepta uelut ſpiritu
quodam vehementi, impellitur ad potiundum, & fru
endum. Filius tametſi eſt alius, ac pater, vt ipſe demon
ſtrauit, cum ſuum, patriſq; teſtimonium duorum te-
ſtimonium eſſe dixit, tamen ex omni parte ſimilis, &
æqualis eſt patri. Quid enim abſurdius fingi poteſt vt
D. Auguſtinus per quam prudenter, & acutè colli-
git, quàm patrem ſibi parem filium generare aut non
potuiſſe, quod infirmitatis eſt, aut noluiſſe, quod eſt in
uidæ voluntatis? Sanè ſapienter in ſymbolo fidei deus
de Deo, lumen de lumine à ſanctiſſimis patribus affla
tu diuino appellatus eſt, quia cũ de lumine lumẽ accẽ
ditur, nihil vel de altero diminuitur, vel in altero deſi
deratur. diuinitus à Paulo dictus eſt figura ſubſtan-
tiæ patris, propterea quòd vt impreſſa figura neq; ma
ior eſt archetypo, ne qua ex parte ſit rudis, et informis

neq;

neq; minor, ne qua ex parte ſimilitudinem archetypi non habeat expreſſam: ſic Dei filius totus referens totũ patrem, omnino par, et æqualis eſt patri, neq; minorẽ ſe ipſe aliquando dixit, niſi quia noſtram naturam induit, vt nos ereptos ex miſera ſeruitute in libertatẽ filiorum Dei vindicaret. Pari ratione Spiritus Sanctus a patre, & filio hypoſtaſi diſtinctus, vt ille ſuauiſſimus Chriſti ſermo, quẽ appropinquante iam morte cum diſcipulis habuit, multis locis oſtẽdit, nulla re tamen inferior eſt patre, vel filio, cum & à D. Paulo in epiſtolis, & a D. Petro in hiſtoria Lucæ Deus apertè nominetur. Eſt quidem aliquis perſonarũ inter ipſas ordo, non naturæ gradibus, non temporum conſequentia, non diſsimilitudine dignitatis, ſed originis tãtum ſerie conſtitutus. Primus eſt pater, filius ſecundus, tertius Spiritus Sanctus. Nam a patre naſcitur filius & ſpiritus ſanctus procedit ab vtroq; . Verùm in hoc ordine nihil diſpar, nihil prius tempore, nihil maius, nihil minus, nihil ſuperius, nihil inferius intelligendũ eſt. Non enim ſi pater filio dat hoc ipſum, quod eſt, & vterq; Spiritui ſancto, continuò minores exiſtimandi ſunt, qui eandem diuinitatem acceperunt. Neq; verò vt hic apud nos accipi ſolet, ſic æqualitas accipienda eſt in natura diuina. Etenim nos æqualia vocamus, quæ ſunt illa quidem diuerſa, verumtamen ſic inter ſe paria, vt neutrum ab altero ſuperetur. At hypoſtaſes diuinæ ita ſunt æquales, vt ſint prorſus vnũ, atq; idem. Non alia eſt natura patris, alia filij, alia ſpiritus ſancti, nobilitate pari, et præſtantia, ſed trium perſonarum vna, & eadem eſt penitus natura, ideoq;

BIBLIOTECA NAZ

in patre filius, in filio pater eſſe dicitur. Tolle ortum, & proceſſum, & alia quæ comparationem ſignificant perſonarum inter ipſas: certa omnia, licet aliud alij certis de cauſis tribuatur, penitus eadem reperientur: Vna mens, vna voluntas, vna ſapientia, vna bonitas, vna æternitas, vna immenſitas, vna vis & poteſtas, deniq; vnus, & idem Deus, cuius & imperio, cum antea nihil eſſet, omnia extiterunt, & nomine, ac ditione continentur, et voluntate, nutuq; gubernãtur. O reconditam, & admirabilem diſtinctionem: o mirabiliorem in tanta diſtinctione communionem rerum omnium, & ſocietatem. Sic ſunt tres hypoſtaſes, vt non ſint diuerſæ; ſic unum, et idem ſunt omnes, vt nõ ſint perturbatæ, neq; cõfuſæ. Cui vnquam homini hoc in mentem venire potuiſſet, niſi nobis aperuiſſet ille ipſe, qui ſolus perfectè ſe ipſe cognoſcit? aut ſi cui acuto homini, atq; diuino aliquando veniſſet in mentem, (quod fieri non potuiſſe intelligo) ſed ſi veniſſet, quis noſtrum eis hæc docenti fidem vllam habuiſſet, niſi diuina auctoritate niteretur? quò maior, & amabilior tua erga nos liberalitas debet videri ò mundi opifex, & ædificator Deus, qui ea nobis per ſummos viros declarare voluiſti, quæ aliunde, quàm a te, nemo, ne infinito quidem tempore cognouiſſet. Hæc omnes, qui recte de religione ſenſerunt, iam inde ab initio profeſſi ſunt: hæc afflata ſpiritu diuino docet Catholica eccleſia Romana: hæc nobis vel cum extremo vitæ periculo tuenda ſunt, quæ naturæ rerum ſubobſcuris adumbrata veſtigijs, tum in litteris diuinis, tum in publicis eccleſiæ moribus, & inſtitutis rebus permultis apertè

ſigni

ſignificantur. A ſole coæuum ipſi lumen exiſtit, & calor vtriq; coæuus ab vtroq;. Noſter animus vnus eſt, qui memoriam tamen habet, & intelligentiam, et voluntatem. In eodem vna mens eſt; ſed ea gignit notitiam ſui a mente vero; ſuiq; notitia proficiſcitur ſui amor: quæ tametſi quàm longiſſime a veritate abſunt, tamen vt vmbra corpus indicat, ſic illa veritatem. Moſes Deum, & omnibus mundi partibus deſcriptis, de homine faciundo & hominibus Babylonia turrim ædificantibus, de opere impediundo cum filio, & ſpiritu ſanctò quaſi deliberantem induxit. Abrahamus tres vidit, & vnum adorauit. Eſaias Deo in ſolio ſedenti Seraphinos acclamantes audiuit, Sanctus, Sanctus, Sanctus. Ioannes quatuor animalia, circundata oculis ex omni parte, vidit ſimili deum acclamatione ſine intermiſſione uenerantia. Idem illud τρισάγιον in ſacrificijs maxima cæremonia, publico ritu decãtatur. In ſacris carminibus Dauidis ter interdum appellatur deus. Tres ſunt qui teſtimonium dant in cęlo, pater, uerbum, & ſpiritus ſanctus, et hi tres unum ſunt. Chriſto ad Iordanẽ abluto, ſpiritus ſanctus columbæ ſpecie ſeſe oſtendit, pater autem uocem amoris plenam fudit e cęlo. Nos omnes ex Chriſti præcepto in nomine patris, et filij, et ſpiritus ſancti aqua ſalutari tincti ſumus. In omnibus actionibus ſuſcipiendis patria, et antiqua diſciplina crucem a fronte ad pectus, et humeros tribus digitis deſignantes, tres hypoſtaſes diuinas, et ſecundæ a prima ortum, tertiæ ab utraq; proceſſum indicamus. In ſacris exorciſmis, in miſterijs diuinis et tres perſonæ nominatim appellantur, et ſa-

cerdos interuallis quibusdam ter cruce manu deſcribit. Chriſti ferijs a mortuis exiſtentis cereus vnus in tres partes diuiſus eiuſdem ceræ pabulo tria lumina æquabiliter nutrit. In publicis ſupplicationibus, ac priuatis ijſdem verbis patris, & filij, & ſpiritus ſācti miſericordia imploratur. Pſalmi deniq; omnes in tēplis, & omnes ſollēnes precationes vnius, & trini dei commemoratione terminantur. Quid? quod de ſapientibus Indorum narrant qui viderunt, mediocre ne argumentum eſt, hanc ſententiam omnibus ætatibus diuino munere apud ſapientiſsimos quosq; valuiſſe? vetus eſt quod dicam P. B. ſed nemini eorum, qui adſunt vt arbitror, ante hanc diem vnquam auditum; quod a noſtræ Societatis hominibus ab vltimis vſq; partibus orientis ſolis proximis annis ad nos perſcriptum, non tantam mihi tum admirationē attulit, quantam nūc rem totam diligentius conſideranti ſolet afferre. Brachmanes apud Indos reliqui ex illa veteri gymnoſophiſtarum diſciplina tres diuinitatis perſonas, vnū tamen deum eſſe credunt, & quod humana mens capere ſine fide non poteſt, id ipſi ſantali, arboris in illis terris bene notæ, ſimilitudine non ſatis exquiſita, ſed in hominibus tam alienis à veritate neutiquam contemnēda, perſuadere ceteris conātur; quo in ligno vno, & eodē hæc tria, frigus, color, & odor, inter ſe diuerſa reperiūtur. Itaq; funiculum geſtant ex tribus alijs funiculis intortum, quorū ſinguli rurſus cōſtant e tribus linis ad perſonarum numerum deſignandum: quas vnum & idem eſſe declarantes, extrema funiculi inter ſe nodo cōnectunt. Is pueris inijcitur a parētibus ſeptimo

ætatis

ætatis anno, inſigne pietatis, & religionis, quo Bracmanes à ceteris diſcernuntur. Eum rumpere nefas eſſe dicunt, & tamen rumpunt, vbi repudiata veteri ſuperſtitione Chriſtianorũ ſacris initiari decreuerũt. Hæc illis à maioribus tradita fuiſſe credo, multis obſcurata commentis, & erroribus inuoluta, ſed conſuetudine Luſitanorum, qui in illas terras nauigauerũt melius aliquantò, quàm antea, eos loqui, atq; adeo ſentire cœpiſſe. Mira profectò vis eſt veritatis, mira prorſus; et incredibilis, cuius lumẽ cinctum tenebris tam denſis ab omni parte, tamen emicat interdum; et ſplendidiſſimo candore, quaſi fulgur ex medijs nubibus, elucet. Quamquàm non eſt argumentis opus in ijs, quæ non idcirco credenda ſunt, quia probantur, ſed quia nobis diuinitus traduntur. Verùm vt omnes intelligãt, quanta ſit vis cæleſtis, diuinæq; doctrinę, quæ res vnquam ab impijs eſt oppugnata vehementius? quid maiorem apud omnes gentes contentionem, & certamen atrocius excitauit? armis, armis, atq; caſtris tentatũ eſt, & Cæſareis edictis, ne tres hypoſtaſes vnius naturæ crederentur. ab Aegypto illa peſtis orta, cum Syriam, Aſiam, Thraciam, Græciam, Macedoniam, Italiam, Galliam peruaſiſſet, ſic adoleuit, vt Gotthorum armis in extremam Hiſpaniam vſq; penetrans, occupatis orientis, obeuntiſq; ſolis, Aquilonis, Auſtriq; partibus, prope trecentos annos rempub. Chriſtianam miſerandum in modum afflixerit. Sed aliquando diuina ope, & bonorum diligentia ita compreſſa, & extincta eſt, vt ne minima quidem contagio ad poſteros per manarit. Nimirum ab eccleſia fides, & veritas; ab

illis, qui diſſentiebant, fraus, & mendacium ſtabat: pro falſitate malus dæmon, pro veritate Deus ipſe pugnabat: & ad nihilum recidere neceſſe eſt omnes illorum conatus, qui veræ religioni, cęleſtiq; doctrinæ bellum habẽt impium, atq; nefariũ indictũ. Dixi P.B. quæ de re tam obſcura, & ab omni cogitatione longè remota hac imbecillitate noſtra, his tẽporis anguſtijs, hac ſummorum hominum frequentia, quibus ne ſim moleſtus diligenter prouidendum eſt, dici vel potuerunt, uel debuerũt. Sequitur illa pars ampla, atq; magnifica, quæ non tam ſcientiæ lumen deſiderat, quam dolorem actionis: neq; tantum habet obſcuritatis ad intelligendum, quantum, niſi deus præſens nobis auxilium ſuum, atq; numen oſtẽdat, difficultatis ad efficiẽdum. Aperiẽda enim nobis eſt admirabilis Eccleſiæ Chriſtianæ ex illa trium diuinarum hypoſtaſeon communione expreſſa coniunctio; quam improborum audacia magna ex parte diuulſam, atq; diſtractam, ſine gemitu, & luctu intueri non poſſumus; tua vero P.B. qui illi præes, cura, labore, vigilantia, ad eam concordiam, qua ipſam eſſe par eſt, reuocari, vehementer omnes optamus. Etenim optimus ille, & leniſſimus parens generis humani per filium ſuum Ieſum CHRISTVM dominum noſtrum ex multis, varijsq; gentibus nos pro ſua clementia delectos conuocauit, vt trinum, & vnum Deum non ſolum verbo confiteamur, ſed etiã ipſo vitæ genere diligenter imitemur. Vereor vt ea, quæ dicam, perinde intelligi auditu poßint, atq; ego ipſe cogitans ſentio. Voluit Chriſtus liberator noſter non modo vt ſe hominem homines ſequamur, ve-

rum etiam vt mentes hûmi ſtratas, & abiectas erigamus, & excitemus altiùs ad illam magnitudinem diuinam, & in noſtris animis imaginem quandam tam occulti myſterij moribus, non ſecus atq; coloribus, exprimamus; vt quemadmodum hypoſtaſes diuinæ ſunt idem, ſic nos etiam quodammodo vnũ, & idem ſimus. Pater ſancte, inquit, ſerua eos in nomine tuo, quos dediſti mihi, vt ſint vnum, ſicut & nos. At id poſtulabat diſcipulis ſuis, quos vnos ex omni hominum numero magiſtros omnium gentium; rerum abſtruſarum, & à communi hominum ſenſu abhorrentium doctores; principes eccleſiæ, duces veritatis; diuinarum legum interpretes, humanæ vitæ moderatores, lumina orbis terræ delegerat. Illi, qui Dei filium humana ſpecie, & figura inter homines verſantem; multásq; res nouas, & mirabiles parentem aſpexerunt; verba facientem audierunt; totam Palæſtinam pedibus peragrantem ſequuti ſunt; cum eo vixerunt, vna cibum ceperunt, vna fuerũt, ſępe colloquuti ſunt, illi profectò tales, quales tu depingis, eſſe debuerunt. Nos vero tanto poſt, conſęneſcente iam mundo natos, ad quos diuina quidẽ prouidentia, et benignitate, vix tamen rerum tantarũ fama peruenit, neq; poſſumus ita viuere, ſi maximè velimus, neq; ſi poßimus, eſt neceſſe. Audi quicumq; vel tacitus hæc tecum ipſe cogitas, vel in circulis, & congreßionibus familiarium temerè, & inconſideratè iactas, audi non a me callidè compoſitam, ſed ab ipſo Chriſto ſapienter pronuntiatam, & relictam ſuperiorum verborum explicationem: non pro eis autem inquit, rogo tãtùm, ſed et pro eis, qui credituri ſunt per

verbum

*verbum eorum in me. Habet pro quibus patrem de-
deprecetur: non pro diſcipulis præſentibus modò, ſed
etiam pro omnibus, qui doctrinã eorum erant aliquã
do uel litteris, vel per manus traditam accepturi, Te
nes ab apoſtolis vſq; deriuatam fidei, morumq; diſci
plinam? credis verbis diuinis? ſperas illud immorta
le bonum, et infinitum? pro te Chriſtus patri ſupplica
uit. Si nihil ad te preces illæ pertinebant, prorſus es
alienus a Chriſto. Nam cum dixit, ſed & pro eis qui
credituri ſunt, neminem ipſe a ſua deprecatione vo-
luit excludi, niſi qui ſe ipſe nõ acceptis cæleſtibus do
nis excluſiſſet. Quid autẽ agebant illæ tam ſupplices,
& demiſſæ preces? quid petebant? quid orabant? aliud
ne aliquid, quam quod antea diſcipulis præſentibus
poſtularant? vt omnes, inquit, vnum ſint, ſicut tu pa-
ter in me, & ego in te, vt & ipſi in nobis vnum ſint.
Magna certe res ad cogitandum non omnino facilis,
difficilior ad dicendum, ad vitam beatam neceſſaria,
ignorata paucis, propè omnibus neglecta; quæ quan
tò maiorem cæleſtium bonorum copiam retenta, &
culta peperiſſet, tantò ſpreta, ac repudiata grauiores
in hominum vitã, & atrociores calamitates effudit.
Magnum, & arduum munus, quod nulla vis non hu-
mana modò, verùm ne cæleſtis quidem, niſi diuina,
præſtare poſſit. Singularis enim illa, & omni cum
oratione, tùm etiam cogitatione ſuperior trium perſo
narum naturalis coniunctio tribus potiſſimum rebus
mihi videtur contineri, mente, voluntate, efficientia.
Non enim alia mens eſt patris, alia filij, alia ſpiritus
ſancti, pari & ad res videndas acumine, & ad com-*

pre

prehendendas celeritate; ſed vna eſt omnium intelligentia, qua pariter, ſine vlla diſtractione, præterita, inſtātia, futura vno quaſi aſpectu intuentur. Nō ſunt tres voluntates, itē vt tres hypoſtaſes, inter ſe conſentientes, & conſpirantes ad idem ſtatuendum, ſed eadē eſt trium perſonarum voluntas, qua res omnes, absq; vlla diuiſione, ex eternitate decreuerunt. Non quot perſonæ, totidem ſunt poteſtates inter ſe æquales ad efficiendum, totidem item pares in rebus & gignendis, & conſeruandis, & gub. rnandis, functiones: ſed Pater, Filius, et Spiritus ſanctus, nō alius ab alio ſeparatim, verùm omnes coniunctim, vna vi, una cōmunis efficientiæ functione mundum procrearunt, cōſeruant, regunt; et omnia quæq; ſupra, quæq; infra lunā ſunt, ſine ſollicitudine, ſine defatigatione, ſine labore procurant. Hanc tam incredibilem, & tā admirabilem triplicis hypoſtaſis rerum omnium ſocietatem, & naturæ communionem qui ſe penitus aſſequi poſſe confidat, amens ſit: Longiſsimè abeſt ab illa diuinitate natura noſtra: infinito quodam interuallo à Deo diſiungimur. Fieri nullo pacto poteſt, vt aut in tam multis corporibus, & tā diuerſis inſit prorſus vnus animus natura: aut in animis tam diſiunctis, & diſtantibus eadem omnino ſit mens, eadem voluntas, eadem vis efficiendi. Quonam igitur modo tantum munus inſiſtemus, vt arbitremur nos aliquam ſimlitudinem illius æternæ trinitatis conſequi poſſe imitando? Via mihi quædam oſtenditur ante clauſa viribus humanis, nunc aperta cæleſtibus, atq; diuinis, & patens; quam breuiſsimè, quoad eius fieri poterit, oratione demōſtra-

bo. Sunt in nobis, vt multi, ac diuerſi animi, ſic etiam multæ, ac diſtinctæ, ſingulæ videlicet in ſingulis, mentes, atq; voluntates; quæ tum a ſe inuicem diſtrahi, ac diuelli; tum inter ſe coniungi, & copulari poſſunt, & quodam quaſi communi vinculo adſtringi. Ac noſtræ quidem mentes opinionum, & ſententiarum diſcrepātia diſſociantur, & diſiunguntur: earundem ſimilitudine, & conſenſione in vnum coaleſcunt. Nam cum omnium rerum, quas comprehendunt, ſpecies quaſdam, & velut imagines in ſe inſidiētes habeant, cū illis ita copulantur, vt ipſarum prorſus naturam induiſſe videantur, animiq; noſtri ſapienter a philoſophis omnia dicantur eſſe, quod omnia & quæ ſupter, & quæ ſupra cogitatione queamus, et mente complecti. Vbi verò notitiam alicuius rei conceptam pepererunt, eam nō aliter, ac matres partus, fœtusq; ſuos, eximio quodam amore naturæ amplectuntur. Ita fit, vt & quando variè ſentiunt de rebus, diſtrahantur, ac velut in contrarias partes rapiātur; & quando ſententiarum coniunctione inter ſe coeunt, vnum, & idē, fiat e multis, ſi minus natura, certè conſpiratione, atq; cōſenſu. Taceo in præſentia de duabus illis philoſophijs antiquiſſimis, quarum vna à Thalete Mileſio vſq; ad Socratem, altera à Pherecyde Pythagoræ magiſtro vſq; ad Democritum et Leucippum in obſcuritate naturæ potiſſimum fuit, & in cognitione diuinarum rerū occupata. Quantę fuerint in eis diſſimilitudines, prætermitto. Ab vno Socrate, qui primus dicitur de cælo deduxiſſe philoſophiam, & in medijs hominum cætibus collocaſſe, tamquam ab vno ſapientię iugo, quæ diſciplina

plinarum ſunt facta diuortia? tempus me citius deficiat, quàm Socraticorum omnes multùm inter ſe diſtantes vias, & rationes enumerem. Cynici, Stoici, Cyrenaici, Epicurei, Peripatetici, Academici, hiq; duplices, veteres, & recentes; Herilij, Eretici, Megarici, Pyrrhonei; aliæ multæ familiæ proſeminatæ ſunt tam inter ſe diſpares, tam diſiunctæ, vt nihil magis diſsimile fingi poſsit. Atqui omnes ab iiſdem Socratis fontibus manarāt. Sed dum alius in Socraticis diſputationibus patientiam, et duritiem præcipuè miratur alius maximè capitur uoluptate; alius cognitionē, et ſciētiā prę ceteris rebus amplexatur; alius mediā quādā inter duritiem, et diſſolutionē ſentētiā tuetur, diſſēſione ipſa diſcerpta, et quaſi diſciſſa ſocraticorū doctrina, vna cū eſſet, multiplex, & varia, ſuiq; diſsimilis effecta eſt: neq; iā vlla ratione poſſumus eorū vnā dicere fuiſſe mentē, cum ſententiæ fuerint tam inter ſe diſsidentes, ac diſcrepantes; et alius aliam viam, aliā ſectā, alia inſtituta perſequeretur. At eos omnes quibus idem probabatur, vſq; eò non ſegregamus, vt vulgo pro vno numeremus. Voluntates autem vt abalienantur odio, ſic amoris mutui vinculis arctiſsime cōſtringuntur. Habitat enim penitus qui amat in eo, quem diligit, vel quia omnia eius conſilia, quamuis abdita, & inuoluta, cogitationesq; tacitas animo inueſtigat, & euoluit: vel quia ſuſcipit perſonam ipſius eiusq; tum bona, tum mala ducit ſua; atq; eò ſenſim progreditur amando, vt a ſe ipſo alienus, et aſtractus apud eum magis, quem amore proſequitur, quā apud ſe eſſe videatur. Quòd ſi is, qui diligitur, mutuum fa-

cit,& ei, qui ſe amat,parem,atq; accipit,voluntatem reddit,tum illud profectò euenit, quod, eſt in amore ſummum, vt alter in alterius pectore quodammodo viuat, & vnus e duobus animis mira quadam, & inexplicabili ratione conflετur. Veriſsimè nobilis ille Pauli diſcipulus Dionyſius Areopagita dixit. amorē habere vim faciendi vnum,& colligandi,præſtantiq; modo res inter ſe miſcendi. Prudenter Hierotheus & nomine, & vita deo ſacer,vt idem commemorat,ſcriptū fecit, amorē eſſe vim coniungentē,ac miſcentem. Rectè maiores noſtri conſuetudinē eā, quæ ab amore proficiſcitur,cōiunctionē nominauerūt: ſiquidē deuinciuntur,& copulantur,et conglutinātur amantiū,et eorū,qui ſunt in amore,quāuis diuerſæ volūtates, vt non iā multæ,ſed vna putetur: neq; aliud quidquā eſt amori propoſitum, vt copioſè diſſerit Ariſtophanes apud Platonem, niſi vt efficiat e duobus vnū. Itaq; ſi deus ab eis,qui amore iuncti mutuo,nunquā a ſe diſcedunt,ſciſcitaretur,quid ſibi velint,quid optent;vnum ne fieri,& tāquā vnus eſſet,ita et viuere, et mori, & poſt mortē ēt permanere, nō dubitat auctor grauiſsimus,quin id vnū cupere,ſe, id in optatis habere reſpōderent;quod ſi quando adipiſcerētur, tū demum nihil præterea deſideraturos. Quid multis opus eſt?litteræ diuinæ quibus alijs verbis amoris vim amplificare ſolēt,niſi ijs,quæ adhæſionē ſignificāt,& copulationē?nō animum Sichemi cum Dina conglutinatum fuiſſe teſtantur? non animos Ionathæ, & Dauidis tradunt fuiſſe conglutinatos? qui verò vtitur hoc verbo in amore declarando,is oſtendit; tātam in eo vim eſſe,

vt unum animum efficiat è multis.Hoc igitur duplex eſt vinculum voluntatis, & intelligentiæ, quo homines cum hominibus nectuntur:hęc gemina cõglutinatio animorum in vnum coeuntium, quarum & vna ex altera ſæpe naſcitur, & neutra per ſe ſine altera poteſt eſſe aut perfecta, aut diuturna. Nã quò voluntas quadam inclinatione propendet,eodem vergit interdum etiam intelligentia;difficillimeq; fit,vt diſſentias ab eo, quem amas: & quorum opiniones,ac ſententiæ inter ſe mirifice conſentiunt,eorũ voluntates diſcrepare, et incontrarias partes impelli fere non ſolent: et ſiue diſſentiant,ac inter ſe pugnent opiniones, coniũctio voluntatum nequit vel unum plane animũ efficere,vel retinere diutius,et conſeruare vim ſuam: ſiue diffideant inter ſe voluntates, atq; diſcordent, neq; ſola intelligentiæ conſenſio, & opinionum ſimilitudo perfectè colligat,et cõglutinat animos humanos neq; diu poſſunt,qui ſic affecti ſunt, in eadem manere ſententia. Atqui vbi ſumma eſt & mentium, & voluntatum concordia,vt neq; ſententiæ ſentẽtijs, neq; appetitiones appetitionibus repugnẽt,et officiant, tũ illud vnum oritur,quod quærimus,abſolutum ex omni parte,atq; perfectum,cuius nusquam in rebus humanis,præterquam in amicitia vera, ſimilitudo vlla reperitur. Hinc a veteribus Latinis vnanimes,& cõcordes appellati.Hinc Ariſtotelis illud non minus in vulgus notum,quam acutum, & graue reſponſum, amicum animum eſſe vnum in corporibus duobus habitantem. Hinc eiuſdem illa memorabilis, & vera ſententia;qui eadem velit alteri, quæ ſibi, & in eum

ſit non ſecus animatus, ac in ſe ipſum: qui pari dolore pariq; lætitia afficiatur, atq; amicus: qui cum altero ſentiat, eademq; non vna aliqua animi parte, ſed toto animo expetat, hunc eſſe verum amicum, atq; germanum. Hinc illa priſcorum ſapientium ab ipſa natura profecta, & a pleriſq; ſcriptoribus crebrò vſurpata vox, amicum eſſe alterum eundem. Quoties vidimus P. B. quoties vidimus præſentes amicos, in aſpectu, et ſermone mutuo acquieſcētes, incredibili cumulari gaudio, & quadā voluptate ſine ſatietate paſci; abſentes autē, & locorū interuallo diſiunctos, licet abūdēt alijs omnibus animi, corporisq; bonis, & externis, in media tamen copia neſcio quid requirere, & angi animo, & tacito quodam deſiderio contabeſcere? Huius autem deſiderij, & doloris quam arbitramur eſſe cauſſam? nimirum cum ſit vnus animus conflatus e duobus, alterum alterius dimidium eſſe neceſſe eſt, vt perelegāter prudens poeta dixit; & cū diuiduntur locis, vterq; ſibi aliquid deeſſe ſentit, & eam, quæ abeſt, deſiderat partem ſui: vel potius cum in amicitia perfecta vnus alteri ſit alter ipſe, cum longe abſunt, vterq; ſe ipſum a ſe abeſſe dolet, et ſe ipſe præſens requirit abſentem. Ab hoc tanto mentium, voluntatumq; conſenſu ſimiles inter ſe prorſus functiones, actiones, officia, ſicut ab vno fonte manant. Etenim ſi omnis hominum vita intelligentia, & volūtate gubernatur, atq; hæc ſunt nobis duo præcipua & faciendi, & agendi principia, qui poteſt eorum vitæ genus eſſe diſsimile, quorum ſenſus omnibus in rebus mirè congruant? cernimus eos, quorū eſt inſignis inter ipſos animorū

coniunctio, non ſolum iiſdem ſtudiis teneri, iisdem rebus delectari, & dolere, ſed etiam vti ſimili amictu, et inceſſu. Tanta eſt vis illius concordiæ, quæ mentes eorum, voluntatesq; conſtrinxit, vt ne minimis quidem in rebus eos a ſe inuicem diſiungi, ac diuelli patiatur. Verùm hanc tantam & animorum, & factorum conſenſionem, quantã vix in duobus, tribus ve paribus amicorũ aliquando vidimus, vel audiuimus, vel legimus fuiſſe, in omnibus hominibus, tanta varietate nationum, ciuitatum diſsimilitudine, diſcrepantia ſermonis, atq; linguæ, ſine aliquo diuino munere, & dono exiſtere poſſe credere ſtultum eſt; cum præſertim ne ciues quidem eiusdẽ ciuitatis vt idẽ omnino ſentiant, idem velint, humana vi, & induſtria perfici poſsit. Magna eſt in rebus ipſis obſcuritas: magnæ in hominum ingeniis diſsimilitudines: celeriora, tardiora, acutiora, hebetiora, crebras, & graues oriri de rebus diſſenſiones neceſſe eſt. Legimus priſcorum philoſophorũ libros diligẽter, et accuratè conſcriptos quàm multa non diuerſa modò, verùm etiam inter ſe pugnantia reperimus? mitto de natura, nam id magis fortaſſe ferẽdum videretur. de vita beata, de ſummo bono, de forma ciuitatis; de publicis, priuatisq; moribus; de virtutibus, & vitiis; de rebus appetendis & fugiendis; & quod ad vitam bene, ſanctèq; inſtituendam caput eſt de natura, & immortalitate animorum, quam vehementer inter ſe, et quanta contentione decertant? neq; verò facilius eſt cõiungere voluntates, & ad concordiam omnes omnium appetitiones adducere. Sunt variæ corporum cõſtitutiones, diſsimiles naturæ, diuerſi

 mores.

mores. Accedit educatio, inſtitutioq; puerilis, & diſci plina partim publica cuiusq; gentis, atq; ciuitatis, partim priuata, atq; domeſtica: quibus in rebus cum tanta ſit differentia, quantam nemo verbis explicare queat, ſperandum non eſt amoris humani viribus effici poſſe, vt ſit omnium hominum vna, & eadem voluntas: At certè in rebus ad ſalutem æternam ne ceſſarijs idem ſentire, idem velle, ac nolle oportet eos, qui ſalui eſſe velint. Quid hic excogitauit Deus Opt. & Max. ille Deus, qui nos ad hanc ſententiarum, & uoluntatum coniūctionem delegit, conuocauit, aggre gauit, quid excogitauit? quid fecit? Vide P. B. quantum principi, et parenti ſalutis noſtræ debeamus, nul lis noſtris promeritis, naturæ ſuę ſingulari benignita te, duas nobis virtutes, fidē et caritatē dedit, vt quod aſſequi per nos ipſi non poſſemus, id diuino munere, atq; beneficio nō magno negotio cōſequeremur. Fides contrarias de rebus neceſſarijs opiniones ex animis euellit; caritas tollit omnia diſsidia voluntatū: Fides quid omnes conueniat ſentire demonſtrat; caritas ad ea diligēda, quę amanda ſunt, animos accendit: Fides conſpiratione ſententiarum mentes cōiungit, caritas amoris diuini vinculis colligat voluntates. Contende bant antea multis de rebus diſsidētes inter ſe familię philoſophorum; et cum ſæpenumero cōtraria docerēt. ſua quæq; decreta confirmans, alijs etiam perſuadere nitebatur. Fides magna ex parte tollit e medio moleſtum illud, pernicioſumq; certamen: vt etiam ſi nonnullis de rebus contraria exiſtimare non ſit nefas, de illis tamē, quæ ſunt prorſus ad beatam immortalita

tem

tem aſſequendam neceſſaria, idē omnes, & ſentiamus, & loquamur. Quid enim ais philoſophe? quid in illis gymnaſiorum exedris otioſe reſidens, tumultuoſè vociferaris? an nullum eſſe deum? at eſſe fide pro explorato nos habemus. an humanam eum habere ſpeciem, & figuram? at deum corpore carere, & ab omni concretione ſegregatum eſſe, docet fides; an non regi res humanas prouidentia? at ne folium quidem vnum ex arbore, vel capillum ex hominum capite defluere ſine diuina voluntate fides tradit. num æternum eſſe mundum? at nouam rerum molitionem, & initium huius vniuerſitatis fides nobis exponit. nihil ne omnino manere; nullum ſenſum reſidere poſt mortem? at noſtros animos immortales eſſe, & ad corpora ſua redituros aliquando, fides oſtendit. aniles ne eſſe fabulas improborum ſupplicia poſt obitum, præmia bonorum? at redituros omnes Deo totius vitę rationē, et digna queq; ſuis dictis, atq; factis vel præmia, vel ſupplicia reportaturum, declarat fides. nullus error eſt, ab illa beata, et immortali vita nos excludens, quem non radicitus extrahat, & extirpet fides. Multa conturbare ſolent hominum vitam, & alienant aliorum ab aliјs voluntates; tātumq; vel odij, vel inuidiæ incendium excitant, vt nulla queat hominum prudentia reſtingui, Ea omnia caritas, cum omnino e medio tolli nequeāt, ita debilitat, & frangit, vt nulla iam pernicies ab illis impendeat ijs, qui cæleſti amore ardent. Eſt namq; caritas magnanima in perferendo; benigna & lenis in condonando: in rebus aliorum ſecundis non inuida, nō inhumana, neq; crudelis in aduerſis: inconſtanti leui-

tate

ate non fluctuat;contumaci ſuperbia non intumeſcit. Honos, uel ignominia proponitur? non ambitione incenditur; non iniuſtæ ignominiæ metu commouetur. Spes quæſtus inuitat? non ſuis magis commodis,quã aliorum vel neceſſitati,vel vtilitati ſeruit.offēditur? non excandeſcit iracundia. læditur? nemini ſe vlciſcēdi cauſſa machinatur aliquid mali. verbis improborum excitatur ad nocendum? nullius iniuria,vel incõmodo delectatur.ad fallendum,ad fraudãdum impellitur?veritate mirabiliter gaudet.quid eſt tam durum, tam aſperum,tam acerbum,quod non illa ferens æquo animo,libenter ſileri patiatur? quid is,qui diligitur loqui poteſt,quod illa nõ credat? quid tam difficile quid tã arduum videri,quod illa perficere ſe poſſe nõ ſperet? quid tam formidoloſum,atq; terribile, q̃d nõ illa vel ſuſtineat pręſens,vel adueniens excipiat animo erecto, parato,et inuicto? deniq; quidquid eſt, vnde diſcordiæ, atq; diſſidia naſci poſſint,id in eius animo nihil habet loci,quem diuinæ caritatis ardor inflammat. Quid ergo eſt?quoniam qui idē credunt,idem amant,idem ſperant,eorum nec oratio verbis,nec moribus vita diſcrepare poteſt,fit vt omnes eiuſdem fidei, & diuini amoris vinculis deuincti,toto cum ſermonis, tum vitæ genere mirificè concordent. Itaq; D.Paulus omnia ſemina diſcordiarum e Chriſtianorum animis eruere contendens, Hebræos hortabatur,ne ſe varijs doctrinis,et nouis,atq; peregrinis à veritate abduci ſinerent, & leuiter huc illuc circumferri: Corinthios obſecrabat,vt idem loquerentur omnes, & ſine concertatione, ſine diſſidio,perfectè in omnibus rebus eſſent vna mente,

ſen

ſententiaq; copulati: pro Romanis deum verbis ſupplicibus orabat, vt quod quiſq; de ſe, idem de aliȷs quoq; ſentiret; quod eſt caritatis: rurſus Corinthios ad monebat, vt idem cogitarent, & ſentirent, quod efficit fides; & pacem cum omnibus haberent, quod præſtat caritas diuina: poſtremo Philippenſes, vt idem ſentirent, eandem erga ſe mutuo caritatem, & beneuolentiam haberent, grauisſimis verbis obteſtabatur. Videlicet intelligebat, ad concordiam, & animorum cõiunctionem nos fuiſſe conuocatos, vt vno animo, vno ore debitam Deo laudem, honorem, cultumq; tribuamus; et nos officio, muneriq; noſtro nõ deeſſe cupiebat, quando Deus non defuiſſet ſuo: & rẽ tantam ſine fidei, caritatisq; præſidȷs non poſſe perfici ſentiebat. Et certè vnde inter hæreticos tum antiquos illos, tum hos nouos, ac recentes tam multæ de rebus maximis contentiones ortæ, vt in eos vetus illud egregiè conueniat, quot capita, tot ſententiæ; multoq; vehementius ipſi inter ſe & pugnarint, et pugnent, quam nobiſcum? non ne quòd fidem communem mentium, & ſententiarum nexum reiecerunt? vnde inter eos etiam, qui de rebus diuinis non aliter, quam oportet, opinantur, & loquuntur, tum publicè, tum priuatim tam diſſimiles vitæ rationes, tam diuerſi mores, tam inter ſe cõtraria ſtudia, & actiones? vnde tot ſimultates, tam graues inimicitię, tam acerba odia, tot bella, pugnæ, cædes? an non quia ſanctisſimum caritatis, & beneuolentiæ mutuę nodum impiè ruperunt, vt etiam ſi ſententȷs cõgruãt, appetitionibus tamen in diuerſas partes rapiantur? at vero qui fidem, & caritatem integram retinue

nuerunt, eorum tam firma,& conſtans eſt, vt ſemper fuit, opinionum, voluntatumq; ſocietas: tanta dicto-rum, factorumq; conſenſio, vt cum vndiq; turbulentiſſimis diſcrepantium errorum fluctibus, & procellis exagitata fuerit, & etiam nunc exagitetur, nulla ui tamen queat, nullo improbitatis turbine diſſolui. Vt quondã fuit totius multitudinis credentiũ cor vnum, & anima vna, ſic modo quicunq; ſunt tales, quales homines Chriſtianos eſſe conuenit, vno animo, vna ſententia, vna voluntate conſpirant. Nullum eſt gentiũ, nullum ciuitatum diſcrimen: nihil intereſt vbi quiſq; ſit natus: non refert quam ſequutus fuerit ante diſciplinam, modo ſe contulerit ad Chriſtum. Non eſt Iudæus, neq; Græcus; nõ eſt ſeruus neq; liber; nõ eſt maſculus, neq; fœmina; ſed omnes, gente, cõditione, ſexu, ætate differentes vnum ſummus in Chriſto; quoniam omnia, & in omnibus Chriſtus; corpore inquã, & ſpiritu vnum ſumus. Diſiungimur quidem hoc naturali corpore hebeti, & tardo: ſed cum omnes ſanctiſſimo Chriſti corpore, ſanguineq; paſcamur, cibi cæleſtis, & potus communitate vnum cum eo corpus efficimur, et eiuſdem myſtici corporis diuerſa quidem, ſed nõ auulſa, neq; ſeparata membra. Sumus animis diuiſi, cum animum quiſq; ſuum habeat, ab alterius animo diuerſum: verùm in mentibus omnium licèt diuiſis, atq; ſeparatis, vnus, & idem habitat Spiritus Sanctus, qui totũ corpus eccleſiæ, velut animus, format, fingit, quò vult impellit, & regit. Is nos unum ſecum ſpiritum reddit, quoniam qui adhæret domino, vnus cum eo ſpiritus eſt. Contemnimus enim vitam hanc nobis cum

beſtijs communem,& ſancti ſpiritus legibus omnino paremus; factiq; diuinæ naturæ conſortes, filij Dei nominamur,& ſumus. Eiuſdem Spiritus ſancti beneficio habitat in nobis pater, habitat filius, habitat ſpiritus ſanctus,habitāt omnes tres hypoſtaſes,vnus deus, qui nos inter nos admirabili quodam modo , ſecumq; coniungit. Si quis,inquit,diligit me,ſermonem meum ſeruabit, & pater meus diliget eum , & ad eum veniemus,& manſionem apud eum faciemus. In quibus igitur habitat idem Pater,idem Filius, idem Spiritus ſanctus, vnus & idem Deus ; qui cum eo vnum , & idem efficiuntur , hi non vnum, & idem inter ſe eſſe qui poſſunt ? non ſine cauſſa generis humani liberator illud poſuit in precatione ſua;ſicut tu pater in me, & ego in te, vt & ipſi in nobis vnum ſint ; ſed illa diuina,qua cuncta dixit, & fecit ſapientia , tacite ſignificare voluit ; vt ipſe cum patre eſt vnum , quòd eiuſdem naturę communione penitus inſit alter in altero ; ſic nos, ad aliquam ſocietatem diuinitatis adſpirantes, quod idem ſit in omnibus deus,& cum eo fide, & caritate copulati hæreamus,alios in alijs eſſe quodammodo,& omnes inter nos indiſſolubili nodo conſtrictos,in vnum quaſi corpus coire debère . Hæc eſt eccleſiæ Chriſtianæ diuinis virtutibus nixa conſenſio: hæc ſempiternæ trinitatis imitatio : hæc tam abſtruſi myſterij ſimilitudo, quam Chriſtus in populo ſuo requirit:hæc eorum regio atq; via qui ad hunc tam altū dignitatis gradum aſcendere conantur . Vult ſeruitutis noſtrę depulſor;dux,et parēs libertatis;nos oēs in fide,in beneuolentia,& caritate mutua permanere,

firmiſſimo pacis vinculo ſic inter nos coniugatos, & cõnexos, vt hæc animorum coniunctio voluntaria vnitatis naturalis trium perſonarum imago quædam videatur eſſe, nulloq; modo neq; iucundarum rerum illecebris diſſolui; neq; triſtium exſpectatione, et metu diſrumpi, aut diſcindi poßit; ſed pietatis, et ſanctitatis communione integra ex omni parte, inuiolataq; ſeruetur. Hic nobis laborandum, & ſudandum eſt: hic ſtudium, hic cogitatio, hic cura defigẽda: in hoc omnes corporis, animiq; nerui contendendi, ſi digni hoc nomine videri, quo iure optimo gaudemus; ſi vita beata, & æterna frui volumus; vt ad illam omnes mentes creatas ſuperantem diuinarum hypoſtaſeon coniunctionẽ proximè, quoad noſtra feret mortalitas, accedamus. Illarum penitus eadem eſt intelligentia? noſtræ mentes, quamuis diuerſæ, tamen eiuſdem fidei decretis ſine vlla dißenſione conſpirent. illarum vna prorſus eſt voluntas? noſtræ dißimiles voluntates ita mutuę beneuolentiæ, & caritatis vinculis alligentur, vt nulla vi queant, nullo periculo diuelli. illarum eadem eſt vis, ac poteſtas, qua res omnes pariter, & procreant & tuentur, & regunt? ſic in nobis vnum, & idem vitæ genus, omnibus virtutibus inſignitum, ab eadem fide, & caritate proficiſcatur. Quid plura? non poſſumus omnino idem eſſe natura? ſit tanta fidei, & ſtudiorum, et uoluntatum, et rectè factorum ſocietas; atq; cõſenſus, vt tollatur omnium nationum delectus, atq; diſcrimen. Si membra corporis inter ſe pugnare pernicioſum eſt; nonne omnes eiuſdem corporis partes ſumus? ſi, quæ anima vna, & ſpiritu aluntur, & reguntur,

tur, diſcrepare fœdum eſt; nõne totum corpus eccleſiæ, cuius nos membra ſumus, eiuſdem Sancti ſpiritus vi, & numine continetur? ſi qui pariter idem præmium exſpectant, ſperati boni ſocietate deuinciuntur; an non omnes ad eandem ſpem vitæ beatæ, & immortalis vocati ſumus? ſi, qui numerantur in eiuſdem familia, cõcordes eſſe par eſt; num non omnes cõmunẽ dominum habemus Deum? ſi religio, & opinionum ſimilitudo cõiungit animos; nõne omnes eãdem diuinitus hauſimus fidem? ſi ſacra cæremoniæ, ſi myſteria cõglutinant voluntates; an nõ omnes eiuſdem baptiſmatis participes ſumus? eadem ſacra colimus? eãdem cæremoniam, & cultum aduerſus illam ſupremam, beatamq; naturam adhibemus? Deniq; ſi fratrum diſsidia meritò reprehẽduntur, nõne oẽs filij Dei ſumus, & occulta Sancti ſpiritus adoptione, quem antea, ẽt viri boni, vt ſeueriſsimum iudicẽ exhorreſcebant, eundem nos vno ore cum tacita quadam animi voluptate nominamus patrem? Liceat mihi P. B. in hoc grauiſsimo Concilio orbis terræ ſimpliciter, & ſine ſuco aperire quid ſentiam. Vos Patt. Ampp. bonam in partem obſecro accipite quæ dicam: Etſi populus Chriſtianus vniuerſus hanc tantã concordiam amplecti, et colere ſtudioſe debet, unſquam tamen tã incenſum eius cõſeruandę ſtudiũ, quã in hoc grauiſsimo, ſanctisſimoq; cœtu, cerni arbitror oportere. Tu P. B. quem iure iſta auctoritate tanta, & maieſtate præditum videmus, Chriſti Opt. Max. locum obtines. Vos Patt. Ampp. apoſtolorum, qui cum illo erant, perſonam ſuſtinetis. Vt apoſtolis & inter ipſos, & cum magiſtro ſemper egregiè cõuenit,

sic

ſic vos inter vos iunctos animis, & cōcordes eſſe decet. Qui excelſo in loco ętatem agunt, eorum vitam, ſingula dicta, atq; facta oculi multorum obſeruāt. Si, quod Deus auertat, ſi collegium hoc auguſtiſſimū aliqua diſcordia inteſtina laborabit, & aut ipſum a ſe, aut a ſuo principe & capite Chriſti vicario diſſidebit, quid tādem mali nō erit ſubeundum populo Chriſtiano? aut quæ ſpes reſidebit, poſſe alios inter ſe iungi hac cōcordia cęleſti? ſin autem, quod ita ſemper futurum ſperamus, hoc concilium idem cum ſuo duce et ſentiet, & volet: ſi tu P. B. nihil omnium gentium ſalute duces antiquius; ſi vos Patt. Ampp. ſemper memineritis, vos ob curæ ſimilitudinem, quam omnibus gentibus æquabiliter à vobis præſtari conſentaneum eſt, patres appellatos, et oēs homines in liberum loco duce tis, quo ſtudio ceteri tum publice, tum priuatim ad pacem incumbēt? quā facile principum inimicitię, ſi quæ fuerint exortæ, delebuntur? qua vitæ trāquillitate perfruemur? huc igitur huc operam, induſtriamq; noſtrā conferamus; et quoniam ad mirificam omnium rerum conſenſionem conuocati ſumus, demus operam; vt vitam, quemadmodum hoc tam præclaro fine dignum eſt, inſtituamus, humiliter, ac demiſſe de nobis & ſentiamus, & loquamur: mites nos erga cæteros, lenesq; p̄beamus: alij aliorum vel ineptias, vel iniurias æquo animo feramus: ſollicitudinem conſeruandi mutua cōcordia Sancti ſpiritus communionem nullo tempore aut loco deponamus. Hoc filius Dei quærens, humanā induit naturam, cum ſe ipſe ad homines pacificandos veniſſe profiteretur. hoc verbis; hoc factis docuit; hoc

egit

egit dum inter homines fuit, hoc deniq; ſupremo vitæ tempore a patre precatus eſt, vt ex omnibus gentibus vnum quaſi corpus eccleſiæ conflaretur. Hoc Petrus, hoc Paulus, hoc ceteri apoſtoli a Chriſto docti, quãtũ ex ipſorum ſcriptis intelligi poteſt, maximè cõtenderunt, vt in eccleſia nulla eſſet de religione diſſenſio; nulla diſcrepãtia voluntatum; nullũ diſsidium morũ, atq; vitę. Quò maiore odio digni illi videri debent, qui amentia quadam, et furore inſtincti, turbulentis, ac ſeditioſis clamoribus Reip. Chriſtianę partes tamquam eiuſdem corporis membra, diſtrahere, ac diſcerpere conãtur. Fuit cõſuetudo ſemper hęreticorum cõſuetudini bonorum, & rectè de religione ſentiẽtiũ cõtraria penitus, & aduerſa. Illi idem oẽs loquebãtur; hęretici non ſolum alij ab alijs, verum etiam ipſi à ſe nonnunquã vehemẽter diſſẽtiebãt: illis erat eccleſię cõcordia propoſita; hęreticis nihil niſi diſsidia, & ſeditiones: illi colligere diſperſos, diſcrepãtes ad vnam reuocare ſententiã, cõponere res perturbatas, hęretici congregatos diſsipare; concordantes in multas diſsimiles, ac inter ſe pugnãtes opiniones diſtrahere; ſacra profana miſcere, et cõturbare nitebãtur. Nihil de Nicolaitis dicam, nihil de Hebionitis, nihil de alijs impuriſsimis gregibus transfugarum, qui iã tum apoſtolorum temporibus magnos in eccleſia tumultus, & diſcordias pernicioſas cõcitarunt. Non colligam Arianos, Sabellianos, Eunomianos, Macedonianos, aliasq; veteres Reipub. Chriſtianę peſtes, quę diuiſę cõtrarijs erroribus, magnas, nobileſq; partes a toto corpore abſciſſas ad perniciẽ, et interitum abſtraxerũt. Hos mo

do turbines,has eccleſiæ procellas intuere animo, quæ noſtra,patrumq; memoria,bonis parum vigilãtibus, extiterunt. Nondum quinquageſimus annus eſt à Lutheri nefaria religionis oppugnaione. Audiuimus domeſtica,crudelia, & exitioſa bella Germaniæ, qualia nulla vnquam barbaria cum ſua gente geſsit;quæ miſera nunc,& perdita,nõ ſolum ab eccleſiæ communitate ſegregata,ſed etiã in hæreticorum factiones amplius. L X X X. diſtricta, quotidie veteres opiniones contemnẽs,amplexans nouas,calamitatibus ipſa ſuis paſcitur, & delectatur. Paucis abhinc ãnis Caluinus neſcio quis illuſtre ſuum nomen eccleſiæ calamitate reddere velle cępit. Vidimus prope oculis per hoſce duos annos,& videmus totam Galliam in armis, nõ vſitato,non humano more tumultuantem. Quã multa oppida obſeſſa ſunt? quam multa vi capta,& direpta? quot viri præſtantes,ereptis bonis, e ciuitatibus, quiq; ſuis præcipites eiecti? quàm indignæ ſacerdotũ, & monachorum factæ cedes. ? quæ ſtrages editæ? a quibus templis,antiquis,religioſis,ornatis,et refertis, impias, & inceſtas manus illę beſtiæ continuerunt? modo læti nuntij,modo triſtes afferuntur,recreamur, augimur,ſperamus, timemus : quæ ſi tam variè noſtrùm abſentium animos afficiunt, quid illis accidere putamus,qui ſingula mala præſentes , & acerbiſsima patriæ funera intuentur? vtinam dubiæ,ac formidoloſæ res vetuſtiſsimi , Chriſtianiſsimiq; regni meliores exitus habeant,quam veremur : & illa pax ob indignam clariſsimi ducis necem facta cũ obſeſsis ad ſalutem potius illius gentis,quam ad perniciem,fuerit

con

*conſtituta:illi certè magno apud omnes odio eſſe de-
bent, qui tam breui tot bella, tam atrocia, tã calami
toſa cõflare potuerunt. Vos ne generis humani peſtes;
eccleſiæ furiæ; faces patriæ; religionis hoſtes; ſacrorũ
prædones; labes, ac ruina orbis terræ; vos, inquam, qui
è ſtabularijs, & cerdonibus facti eſtis repente populi
magiſtri, & doctores, tanta eritis confidentia, & au-
dacia, vt ſpreta antiqua diſciplina; ſanctiſsimis tem-
plis incenſis; effractis, atq; proſtratis pietatis maiorũ
monumẽtis; pollutis religionibus; cum omnia iura di
uina, et humana incredibili ſcelere violaueritis, ĩ illis
ganearum tenebris, cibo, vinoq; confecti, eructetis ſer
monibus veſtris cædem piorum, direptiones vrbium,
regnorum vaſtationes, & incendia? Magna immor-
tali Deo, quem Reipub: Chriſtianę principem, & cuſto
dem verè nominamus, habenda eſt gratia P. B. quòd
animum tuum magnum, & excelſum, qui ſecundum
Chriſtum Opt. Max. dux, & caput es eccleſiæ, ad opẽ
nobis in tantis calamitatibus ferendam excitauit. Tu
ad diſcutiendas errorum nubes, & corrigendam mo-
rum diſciplinã Concilium Oecumenicum Tridentum
indixiſti: tu per legatos omnes Germaniæ principes, et
liberas ciuitates ad remedium malorum accipiendum
inuitaſti: tu viros eximia doctrina tum Pontificij, tũ
diuini iuris, & ſacrarum litterarum ſcientia præſtan
tes, ad vnamquamq; rem examinandam tua liberali-
tate ſuſtẽtas; cum eis apertè præcipias, vt nihil aliud
dicant, niſi quod cum vero viderint cõuenire: tu pœ-
narum metu recuſantes, & tergiuerſantes ſingularũ
eccleſiarũ rectores ad ſuum munus obeundum impel*

lis;& ceteras Reipub. Christianæ partes afflictas,prope; deſperatas inſtitutis,& decretis ſalutaribus recreas, & confirmas.Omitto cetera, quæ de te P. B. dici poſſunt:profectò aut nulla iam ſpes reliqua eſt retinendæ pacis, & concordię aut ſi qua reliqua eſt, tota poſita eſt in hac vigilantia, labore, diligentia tua. Perge igitur bone paſtor perge alere, tueri,ſanare gregem tuum, & cuius cauſa Ieſus Christus princeps paſtorum omnium ſanguinem,& vitam ſua ſponte profudit, in eius tu ſalute conſeruanda noli defatigari. Vos vero Patt. Ampliſſ.quorum conſilijs Pius IIII. Pontifex Max.regit,& moderatur orbem terræ,incũbite, obſecro,incumbite in eam curã, quæ eſt maximè propria cum muneris,& officij,tum ſapientiæ veſtræ, & in omnes homines beneficentiæ. Tendunt ad vos ſupplices manus Pannonia,& Germania;quæ magna ex parte ſic impiorum impetu ſunt deformatæ, vt veſtigia priſtinæ,ac veræ religionis vix vlla compareant: tendit Gallia,quæ amiſſo prope cognomneto maiorum pietate parto,regem ſuum a ſuis pacis cõditiones accipientem áſpexit. Omnes,quæ vbiq; ſunt,nationes ueſtram opem eſpectant;veſtrum auxilium ac miſericordiam implorãt;ut recõciliatis tot ciuitatibus, & ſuo corpori reſtitutis,conſenſione doctrinæ,coniunctione voluntatum, honeſtate vitæ illam diuinarum perſonarum naturæ vnitatẽ imitantes,quæ modo credunt;videre poſt obitum poſsint,& ſempiterna,ac beata vita cum Patre, & Filio, & Spiritu ſancto vno Deo perfruãtur,cui in omnem æternitatem gloria, et imperium debetur.

AD PIVM IIII. PONT. MAX.

ORATIO IIII.

CLARIOR preſentia tua, quàm ſolis luce dies, & inopinato aduentu ad æternam poſteritatis memoriam conſecratus tantam nobis omnibus lætitiæ voluptatem affert P. B. quantam hæc tam illuſtris voluntatis erga nos ſignificatio, tuumque ſummum orbis terræ de noſtra Societate iudicium debet afferre. Sed obſtat lætitiæ prope geſtienti a tanta maieſtate profectus metus, & quantum illa remittit, ac dilatat animos, tantũ hic contrahit, in anguſtumq; deducit. Cuius enim quamuis paratam, & promptã audaciam non impediat illius aſpectus, quem principis apoſtolorum ſucceſſorem eccleſiæ vniuerſę caput, et epiſcopum; ſummum Chriſtianæ religionis interpretem; omnium gentium parentem; alterum quaſi Chriſtum inter homines eſſe confitemur? Quòd ſi tantę nobis adeſſent vel rerum, vel orationis copiæ, quantas iſta maieſtas diuinę proxima poſtulabat, eſſemus meliore animo P. B. & aliquam officij tantę beneuolentiæ debiti partem perſoluere certè conaremur. Verùm & omnem domus exornandę facultatem inopia præcidit; & laudum tuarum magnitudinẽ oratio noſtra reformidat; quæ magnopere veretur, ne ſi tot res, tam inſignes, tam longè, latèq; patentes coarctare; immenſumq; dicendi campum modicis huiuſce dictionis per anguſtæ regionibus definire voluerit, ab ijs qui te circumſtant, prudentiſsimis viris iure rideatur. Dicent alij, quibus vberius flumen ingenij tributum eſt, ædifi-

cia, portas, vias, reſtituta templa, nouas munitiones vrbis, pulcherrimam, & copioſiſsimam ſacrorum librorum officinam. Commemorabunt publicam Reip. Chriſtianæ pacē, quæ te Pont. Max. ſic omnium principum animos mutua caritate ſēper tenuit deuinctos vt vnus omnibus terris imperare videatur. Celebrabuntur litteris multorum, atq; linguis diurni, nocturniq; labores tui; & illæ tam aſsiduæ vigiliæ, atq; curæ quæ ad extirpandas falſas de rebus diuinis opiniones, & errantes in viam reducendos penitus incubuerunt. Conuentus illi Tridentini, tātaq; ſummorum hominum frequētia, & ſplendor, ac decreta ſalutaria, te duce, & auctore facta, prędicabuntur: quæ cum omnia & auctoritate tua, quæ proximè ad diuinam accedit, comprobaris; & tam ſedulo ad exitum adducenda cures, nulla vnquam ætas de tuis laudibus conticeſcet. Bella vero Galliæ pro veritate, pro bonis moribus, pro Reip. Chriſtianæ dignitate cōtra perditorum hominum fraudem, corruptelas, conſiliaq; nefaria ſuſcepta; & ſubſidia fideliſsimæ, atq; antiquiſsimæ prouinciæ propemodum oppreſſæ; regi optimo, & ſingulari pietate, a ſuis fere circumuento; bonis deniq; omnibus in illa tāta perturbatione, ac deſperatione rerum a te miſſa, quantam ad dicendum materiam, quantam ad ornandum copiam, quantam facultatem ad augendum illis prębebunt, quos Italia, ingenuarum artium ſecundum Gręciam parens, alit ueteris eloquentiæ hęredes, quam quondam accepimus in hac vrbe fuiſſe verſatam? Ego vero te P. S. cum virtutibus tuorum tum actionum tuarum ſplēdore beatum eſſe arbitror

Nam

Nam cum eos circum te habeas propinquitate con-
iunctiſsimos de quibus nihil unquã audiuimus alienũ
vel ab humanitate, vel a maieſtate tua; multa vero
digna tuo nomine, digna genere, digna pietate; tu ipſe
nunquam ea meditari, dicere, agere deſiſtis, quæ iucun
dam ad poſteros reddant tui Pontificatus memoriam
ſempiternam. Mitto quibus P. R. beneficijs publicè.
priuatimq; cumularis. Non dico quàm multa cõtule
ris in alias familias ordinum religioſorum. Noſtram
hanc Societatem, vt tempore, ſic etiã dignitate poſtre
mam, quanto fueris amore complexus, vt alia pluri
ma, & certiſsima argumenta prætercam, illa tua quo
tidiana liberalitas declarat, quæ cum pecuniam non
exiguam in ſingulos annos ad hanc tãtam multitudi
nem alendam vltrò ſuppeditet, omnia a te ſumma nos
exſpectare iubet. Conuerte P. B. quoquo verſus iſtos
oculos, indices lenitatis, et beneficentię. Hęc atria, hos
parietes, illum hortum, hęc tecta circumſpice. Quid
quid intuebre, totum id monumentum eſt humanita-
tis, et liberalitatis tuę; tãtò nobilius, quàm quę in or
namẽtis, & munitionibus vrbis cõſtituta ſunt, quãtò
corporibus tardis, et abiectis celeres, ac diuinæ mẽtes
antecellunt. Etenim cũ antea inquilini in hac vrbe er
raremus, tu ſtatim vt Põt. Max. creatus es, nos in hoc
tã amplo, et illuſtri domicilio collocaſti; quod cum oĩa
noſtra merita per ſe vincat, a tua tamẽ incredibili be
nignitate ſuperatur; quæ ſtudens vetera beneficia no-
uis augere, neq; humilitatem noſtram, neq; parietes
inornatos, nudosq; contempſit; ſed omnia magna &
auguſta effici vere ſentiens, quæ ipſa ſua luce decora-

rit, maieſtatem illam, cui anguſtus eſt orbis omnium terrarum, in hanc domum, uelut in unum vrbis angulum, totam incluſit, vt illud munus tãtum hoc tacito quaſi teſtimonio de nobis multò & gratius, & illuſtrius redderetur. Quę cum ita ſint P. B. quas tibi nos gratias nec agere, nec habere poſſumus pro tuis beneficijs immortalibus, ac diuinis, eas vt tibi reddat ab illo architecto, et gubernatore mũdi Deo perpetuò precabimur: et qui ſuſcepto vitę inſtituto ſemper fuimus omnino tui, deinceps, tũ veteribus, tũ recentibus meritis tuis tibi magis obſtricti, pro noſtra virili parte, Deo bene iuuante, dabimus diligenter operam, ne qua pars officij noſtri iure requiratur: atq; hoc bonarum artium ſepti comitatu, quem cernis, vt adhuc fecimus, & Sedis Apoſtolicæ maieſtati, & eccleſię vniuerſę tum ſaluti, tum dignitati ſeruiemus. Tu P. B. perge noſtræ Societatis, vel potius tuę, operam, ita vt facis, cum in alijs rebus omnibus, tum in bene inſtituẽda iuuentute verbis, auctoritate, re iuuare, quò maiores tibi fructus ferre poſsit; et illud ſtatue quod certè exiſtimare debes, hos tam alacres tuę poteſtatis adminiſtros in tuis maximis occupationibus, tantisq; de omnium gentium ſalute curis tamen aliqua tuę prouidentiæ parte contineri.

AD

AD ROMANAM IVVENTVTEM
de auita dicendi laude recuperanda
Oratio. V.

GAVDEO Patres religioſiſſimi, gaudeo vehementerq; lætor, intermiſſum anno ſuperiore rhetoricæ docendæ munus mihi rurſus hoc tempore fuiſſe mandatum; & , vt quod ſentio loquar, diuino cōſilio factum eſſe arbitror, vt apud ſapientiſſimos, æquiſſimoſq; viros plus ad hanc prouinciam experto deferendam communis multorum vtilitas, quàm ad laborem tantum feſſo minuendum priuata vnius requies valeret. Primum enim offertur mihi occaſio bene merendi: quod multò eſſe præclarius, quàm accipere beneficium, cæleſtis hominum magiſter aliquando confirmauit. Deinde obſeruantia erga eos, quibus omnes vitæ meæ rationes vltro commiſi, declaratur: quæ ſatis intelligi, ac perſpici profectò non poteſt, niſi cum arduæ res, ac difficiles imperantur. Poſtremò hoc me etiam Romanæ iuuentuti debere intelligo; quæ cum mirificum ſemper erga me ſtudium alacritate, frequētia; vbi opus erat, ſilentio, vbi res poſtulabat, oratione declararit; niſi ei ad ſummam eloquentię laudem efflo reſcenti tantum ipſe prodeſſe coner, quantum poſſim, quod certe perexiguum quiddam eſſe video; ſed niſi omnes ætatis, & induſtriæ meæ neruos in ea adiuuanda contendam, iure ſane optimo exiſtimer, & dicar ingratus. Vos Romani iuuenes pari ratione gaudere, lætariq; debetis, non mea minus, quam veſtra cauſſa: veſtra quoniam id nobis non petentibus datur, quod neſcio

ſcio an vobis veniſſet in mentem poſtulare: mea quoniam hoc officium meum mihi fructuoſum, iucundum vobis, Deo gratum, & acceptum fore confido. Neq; vero me vnquam puduit, neq; pudebit, quam aſſecutus ſum bene dicendi rationem, ſi tamen ſum aliquam aſſecutus, certè in qua tamdiu elaboraui, eam alijs explicare, in ea præſertim vrbe, quæ et ante, & poſt accepta religionis Chriſtianæ myſteria, ſummos homines artē eloquentiæ palam profitentes aſpexit: neq;, ſi Cicerones, Victorinos, Auguſtinos auctores proferre non poſſem, cauſſæ quidquam eſſet, cur turpe eſſe ducerem, eam docere artem, quæ viam ad orationis laudem cōmuniret. Nam ſi noſtrę rationis veluti fœtus quidam eſt oratio, neq; minus hæc hominum propria, quàm illa cenſetur; cur ijs, qui logici vocantur, glorioſum ſit, rationem ad omnia ſua munera probè fungenda munitis quibuſdam adiuuare; rhetoricis autem doctoribus hominum orationem ad multitudinis animos prudenter tractandos certis præceptis conformare turpe videatur? diſsidium equidē linguæ, atq; cordis Patt. Relig. quod eloquentiæ pater abſurdum, & inutile verè nominauit, ſemper improbaui: neq; aut eos, qui inflati opinione ſapientiæ eloquentiam cōtemnerent; aut eos, qui inani verborum ſonitu delectati ſapientiam exagitarent, ſatis putaui eſſe perfectos: & illam ſummi oratoris, nec à philoſophiæ ſtudio abhorrentis vocem diuinam plane iudicaui: compoſitè: & aptè ſine ſententijs dicere inſaniam eſſe: ſententioſe autem ſine verborum & ordine, & modo, infantiam; ſed eiuſmodi tamen infantiam, vt ea qui vtantur, non ſtulti homines haberi

poſ

poßint, etiam plerumq; prudentes: Eloquentem verò omnibus oportere ita rebus excellere, vt ei turpe ſit, quidquam aut ſpectari, aut audiri libentius. Hanc ego veram, & germanam eloquentiam puto, quam idem ille grauißimo nomine copiosè loquentem ſapientiam nuncupauit. Hæc ex cognitione rerum exiſtit adiuuã te natura, & exercitatione: perficitur autem velut extrema præceptoris manu: vt eam non immerito quendam quaſi ſapientiæ partum dicere poſſumus. Præclarè illud Horatius, vt alia multa, quod in mentibus omnium, qui copiosè, & ornatè loqui volunt, perpetuò infixum eſſe debet,

Scribendi rectè ſapere eſt & principium, & fons.

Multos ille vel poetas, vel qui poetæ videri vellent, quotidie ſcriptitare non ignorabat, magnarum artiũ, & doctrinæ ſubtilioris expertes: plenum tamen, & graue carmen, dignum auribus eruditis, niſi ab eo, qui pectus ante compleſſet plurimarum, & maximarum rerum ſcientia, cõponi nõ poſſe ſentiebat. Quòd ſi poëta, cuius omne ſtudium aurium tãtum delectationem aucupatur, ſine reconditis, exquiſitisq; diſciplinis non omnino creditur eße perfectus; oratorem, qui magis vtilitati ſeruit, quàm voluptati; nec oblectare ſolum audientium animos, ſed quod vult etiam ab eis obtinere, & efficere conatur, quis excellentem eſſe poſſe arbitretur, niſi omnem optimarum artium doctrinã mente fuerit ante cõplexus? Nec hoc arbitrabatur Platonicus Socrates, qui cũ Phędro adoleſcente colloquens, ideo Periclem principem Athenienſium affirmat omnibus alijs dicendi gloria præſtitiſſe, quòd doctorem

nactus Anaxagoram, eximium virum, cum ab eo diligenter omnem naturæ ſubtilitatem cognouiſſet, tantum inde, quantum erat opus, ad hoc bene dicendi ſtudium tranſtuliſſet: non princeps, et parens ille Romanę copiæ, qui ne Phyſicorum quidē ignarum eſſe vult oratorem ſuum, vt omnia, cum ſe a cæleſtibus rebus transferet ad humanas, excelſius, magnificentiuſq; & dicat, & ſentiat. Illa igitur inanis profluentiæ, & ſtultitiæ loquacis fucata ſpecies, multis verborum quaſi medicamentis oblita; rerum ſucco, & ſanguine, & eo, qui ſanguine diffunditur, colore carens, quam nunc fere ſolam imperiti falſo eloquentiam vocant, omnium eſt irriſione ludenda: hæc hæc præclara eloquentiæ forma, ſpecioſa verbis, admirabilis rebus, quam vnam veteres tam graui, & honeſto nomine dignam putauerunt, ijs, qui plurimum oratione valere ſtudent, adamanda eſt: de qua dum ea dico, quæ hoc tempore, his auditoribus dicenda ſunt: & Romanam iuuentutem adhortor ad patriam, auitamq; latinè dicendi gloriam recuperandam, vos Patt. Religg. oro, & obteſtor vt qua ſoletis beneuolentia, & humanitate verba mea audiatis. Veſtra enim eſt, ſi vere loqui volumus, veſtra eſt Romani iuuenes hæc omnis Latinę copiæ poſſeßio: quæ, quoniam in eam quaſi caducam, atq; vacuam exteræ nationes permultæ vobis aliud agentibus inuolauerunt, hoc maiori ſtudio vobis aſſerenda, & vindicanda eſt, quòd cum nulli facultati neq; de dignitate, neq; de vtilitate concedat, non difficillime recuperari, & retineri poteſt. Nolim aliter hæc accipi, atq; a me dicuntur,

Cogor ita loqui peracerbo quodam animi mei ſenſu, & dolore quem capio, cum huius ciuitatis excellẽtẽ dignitatem, in alijs rebus magna ex parte conſeruatam, in hac vna prope ad nihilum recidiſſe cogito. Græcia quondam & militari virtute, & doctrinæ, atq; eloquentiæ laude florens, cultus, & humanitatis parens habebatur. Secuti ſunt Romani illi veteres, qui vt armorum diſciplina, morum grauitate, vitæ conſtantia Græcis aut pares, aut ſuperiores erant, ſic liberalibus doctrinis, & ornamentis orationis principio longè inferiores videbantur. Extitit tandẽ ætas illa, quam huiuſce reip. verè iuuentutem nominare poſſumus: qua ætate, permultis hominibus omne ſuũ ſtudium, & operam conferentibus ad artes ingenuas cognoſcendas, cum aliorum, qui in eo vno elaborauerunt, tum vel maximè M. Tullij Ciceronis induſtria, quæ propria fuerat antea gloria Græcorum, ea vel ad Romanos translata fuit, vel communicata certè cum Romanis. quæ tum habuit hæc ciuitas lumina? quos hæc vrbs principes vidit in ſubſellijs, in roſtris, in curia? quàm ampla, quàm excelſa, quàm magnifica ſpecies orationis in omnibus Reipub. partibus verſata eſt? meminiſtis vos Craſſos, Antonios, Hortenſios, Cicerones, Iulios: quos verò non omnes recordamini, illi non idcirco tacentur, quod nõ egregiè dixerint, ſed quòd aliorum, quos nominaui, ſplendor ipſorum gloriam obſcurarit. Ab hac vrbe velut a corde ſanguis ad omnes corporis partes, ſic latinæ dictionis ornatus ad omnes ciuitates, quę in poteſtate ac ditione populi Romani tenebantur, permanauit.

Itaq;

Itaq; non e latio ſolum, ſed etiam ex vtraq; Gallia, ex vltima Hiſpania oratores non pauci numerabantur. Verùm vt ab Atticis alij Græci oratores, ſic Latini, ciſalpini, & tranſalpini omnes à Romanis, etiam ſi ceteris rebus pares eſſent, tamen certa quadam voce propria Romani generis, & neſcio quo vrbanitatis colore vincebantur. Poſtea multis, varijsq; caſibus, & luctuoſis oppreſſa repub. qui dies imperandi potentisſimo populo, idem finem pariter attulit benedicendi: vos verò, quæ vobis a maioribus eloquentiæ veræ iure veniebat hæreditas, eam hæreditatem omnem, nulla veſtra culpa, ſola humanarum rerum varietate perdidiſtis. At quàm hæreditatem pro deum immortalem? qua ſiue copioſè loquendi finem, ſiue vſum ſpectare velimus, neſcio an quidquam in rebus humanis poſſit aut nobilius, aut fructuoſius inueniri. Hoc à me ita dici nemo mirabitur, cuius in animo illa, quā initio depinxi verbis, eloquentiæ pulcherrima ſpecies inſidebit. Quid enim eſt oratori propoſitum in dicendo? quonam omnes eius conatus referuntur? quo illa ſpectat animi, & virium tanta contentio? nimirum eo, vt auditorum animos in quamcumq; partem velit, impellat; & efficiat, atq; ingeneret in eorum mentibus perſuaſionem, non eam, quæ a ſubtili, & accurato docendi genere profecta, veram, & exquiſitā rei propoſitæ ſcientiam parit, quam recte ſentiendi, & ornate loquendi princeps Plato διδασκαλικὴν *appellat; ſed eam, quæ a populari quodam genere dicendi, & probandi orta, opinionem tantùm, & fidem in eorum, qui audiunt, animis gignit, quam ille idem*

πιςευτικὴν conuenienter ipſius naturæ nominauit. Nam ceteræ ſiue facultates, ſiue artes, ſiue ſcientiæ omnia reſecant ad viuum, & quaſcumq; res explicandas ſuſceperunt, eas quàm poſſunt diligentisſimè, non tam ad multitudinis ingenium, quam ad ipſarum vim, & naturam accommodatè perſequuntur: in quibus illa vel maxima ſæpe laus eſt, à populari ſententia quam longiſsime abeſſe. At eloquentia, quamuis omnibus doctrinæ copijs abundet, ſine quibus inſtrumentũ hoc oratorium perexiguum, atq; mendicũ eſt, omnia tamen explanatius dicit, & vberius, & ad cõmunem hominum ſenſum accommodatius: in qua nihil eſt vitioſum magis, quam a communi iudicio, & a vulgari conſuetudine ſermonis abhorrere. Quare magnæ illæ, reconditæq; artes ab orationis copia ſeiunctæ, tacita cogitationis voluptate frui poſſunt, & ſuauiſsimis cognitionis epulis, quibus noſter animus maxime paſcitur, inſaturabiliter expleri; ad rerum publicarum vſum in circumfuſa multitudinis corona dignum aliquid & magnitudine ſua, & hominum eruditorum auribus proferre omnino non poſſunt. Audite Romani iuuenes, audite quæſo diligenter; & quæ dicam nunquam e memoria vobis elabantur. Doleo enim interdum, & vehementer angor, vbi video pleroſq; non deprauate, & corrupte ſolum ipſos de hac tota dicendi facultate iudicare, verum omnes etiam in eo neruos contendere, vt quo in errore ipſi ſunt, in eundem ceteros inducant. Si quando in veterem, & locupletem domum ingrederemini, refertam auro, argento, ebore, pretioſa veſte, margaritis, gemmis, tabu-

lis pictis,ſignis, omni deniq; apparatu, ornatuq; viſendo; neq; eas res vobis quiſquā patefaceret, proferret, ante oculos proponeret, quem ex illa copia fructū, quam voluptatem caperetis? nihilo maiorem imperita multitudo mihi poſſe percipere videtur ex eorum doctrina, qui locupletes rebus, verbis inopes, præclarum illum apparatum, quem inuolutum in pectore tenent, & penitus incluſum, nequeunt in aſpectum hominum, lucemq; proferre. Vidi quendam adoleſcens. quo nomine appellem neſcio. ſed vidi quemdam tamē, qui in vrbe clariſſima, loco ampliſſimo, frequentiſſimo conuentu, cum ex litteris diuinis graui, et ardenti oratione populi mentes a vitÿs deterreri, ad virtutes inflammari oporteret, nihil fere egit aliud, niſi de tribus ratiocinationum formis ex analyticis Ariſtotelis valde lente, & faſtidioſe diſputauit. De alio mihi bene noto audiui ex ÿs, qui mori, quàm mentiri mallent: proceſſiſſe in publicum eum aliquando rogatu multorum: poſuiſſe quæſtionem e media theologorum ſchola: de ea in vtramq; partem non minus exiliter, & ieiunè, quàm in publico gymnaſio ſolebat, diſſeruiſſe; cuius ego vt ſubtiliorem in illo genere doctrinam, his temporibus præſertim non vtilem modò, verùm etiam neceſſariam, & in docendis theologiæ ſtudioſis acumen ſingulare magnopere admiror; ſic ad multitudinem inſtituendam tenuitatem, & exilitatem orationis non ſatis aptam fuiſſe contendo. quid enim illos perfeciſſe, quid aſſecutos eſſe creditis? hoc vnum, opinor, vt amicos puderet, docti riderent, indocti oſcitarentur. At illi veteres eccleſiæ principes, quorum

ſingu

ſingularem eloquentiam ex ipſorum ſcriptis agnoſcimus, quam prudenter hominum animos regebant? quãtum rerum apparatum, quàm inſignem, quam varium, vbi neceſſe erat; ex illis & humanæ, & diuinæ ſapientiæ theſauris depromebant? vt explicabant, vt euoluebant omnia, vt cõſtituebant in hominum pene oculis, & aſpectu? Itaq; nihil erat tam difficile, quod non ſuſciperent; nihil ſuſcipiebant, quod nõ efficerent dicendo. Vetus eſt quod dicam, ſed paucis, credo, veſtrum adhuc auditum. Nam qui hæc legunt, ad alia maiora feſtinantes, quæ ipſis videntur minora, prætereunt. Cæſarea eſt oppidum in ora Mauritaniæ perantiquum; quo in oppido fuit mos ille quondam patrius, vt certo anni tempore promiſcuè ciues omnes ad impiam cædem, tamquam ad ſtatum, & ſollemne ſacrificium conuenirent. Cateruam illi vocabant crudelem, nefariumq; ludum: quo in ludo duæ aduerſæ ciuium acies lapidibus inter ſe tanto furore dimicabant, vt omni delectu, ac diſcrimine ſublato, propinqui a propinquis, a liberis parentes, a parentibus liberi non oppugnarentur modò, verùm etiam opprimerentur. Non tulit Auguſtinus barbaram illam, & inauditam immanitatem: qui, vt erat oratione copioſus, atq; grauis, concionem aduocauit: inhumanã conſuetudinem accuſauit vehementer: neq; prius fecit dicendi finem, quàm ex omnium gemitu, fletuq; cognouit, feros audientium animos, & indomitos ad humanitatem, & clementiã fuiſſe reuocatos. quid ergo conſecutum eſt? ille quidem ſui laboris præmium ampliſſimum tulit, Cæſarienſes autem tam immane cer

tamen de ſuæ ciuitatis moribus ſuſtulerunt, Ex quo perſpicitur quantum eloquentia poßit, cum nudi & inermis impia ciuium arma compreſſerit, quæ fortè magiſtratus omnes firmißimis militum ſepti præſidijs paulisper reprimere nō potuiſſent. Multa generis eiusdem commemorare poſſem, niſi anguſtijs temporis vrgerer: quæ quoniam mihi neceſſario prætermittenda ſunt; videte vos Romani iuuenes quid vobis agendum eſſe exiſtimetis. Si enim popularis hæc perſuaſio tota eſt oratorum: ſi prudens docti hominis, & eiusdem ornati, grauisq; vox tantam vim habet ad flectendas hominum mentes: quo vos tandem animo, hoc tam lauto, & tam copioſo patrimonio amiſſo, eſſe debetis? quo ſtudio, qua contentione animi, ingenij, virium, omnes eniti decet; ne fruſtra maiores veſtri tantum in eo conſtituendo, & amplificando laborarint? præſertim cum dicendi vſus tam longè, lateq; pateat, vt nullum ferè ſit ab eo vacuum publicum munus: in officijs verò priuatis non parum dominetur. Etenim prudentia ciuilis, quæ totam continet ciuitatis gubernandæ rationem, ex multis, magnisq; facultatibus conſtat; quarum qui ſunt expertes, ij non ſatis idonei cenſentur ad rempub. benè gerendam. Earum autem facultatum, quæ ſcientiæ regendarum ciuitatum veluti comites, & miniſtræ ſeruiunt, omnes vnam hanc eſſe oratoriam confitentur. Ille quidem hoſpes Eleates apud Platonem, perfectum quendam hominem, & ad reipub. procurationem aptum inſtituens, benè dicendi vim, item vt artem imperatoriam, & magno in pretio haberi oportere teſtatur,

et cũ ſcientia ciuili naturæ quadam cognatione eſſe coniunctam: qui illud etiam adiungit; hanc regiæ facultatis quaſi ſociam, id quod ius eſt perſuadentem, communi quodammodo cum ea conſilio, quæcumq; in ciuitatibus gerũtur, gubernare. Neq; Ariſtoteles mihi diſcrepare videtur a ſententia magiſtri: qui cum ſcientias eas, quæ ſummo in honore ſunt, prudentiæ ciuili dixiſſet eſſe ſubiectas, in earũ numero repoſuit ornatè loquendi facultatem. Quid? quod memoriæ proditum eſt, a Siculis primùm reſpirãte libertate ad res per iniuriã ablatas longo interuallo iudicijs repetendas artem eloquentiæ inuentam eſſe; non ſatis declarat, omnem orationis copiam ad officia ciuilia præcipue pertinere? aſſumpſerunt quidem eam ad ſuas illas eruditiſſimas diſputationes nonnulli philoſophi ſuauitatis cauſſa, vt Academici, vt Peripatetici, quorum olim non ſubtilis magis, & exquiſita, quàm elegans, et polita philoſophãdi ratio admirationi fuit ſe nõ eſſe propriã ipſorum, ex eo cognoſcimus, quòd ſi qui tenuiter ijſdem de rebus, & ieiunè diſſeruerunt, non idcirco minus eos philoſophiæ ſatisfeciſſe credimus, quàm qui ornatiſſimè ſunt locuti, cum nequeat omni laude cumulatus ciuitatis rector exiſtere, niſi multa, & magna ſit ornamenta dicendi conſecutus. Non hic exaggerabo verbis vim ciuilis facultatis, atq; præſtantiam: non dicam id, quod ſcriptores antiqui multi probauerunt, deſidioſæ, & oſcitanti quorũdam ſapientiæ, qui ſola contemplatione viri contenti, ſe ab omnibus muneribus publicis omnino remouerũt, negotioſã hanc, laborioſamq; prudentiã anteponẽ-

dam eſſe, quæ ſe ad reipub. curam aliquando cõuertit: neq; illud ſciſcitabor a vobis, quanti faciendam eloquentiã putetis, cum in ea cui deſeruit, facultate tanta ſit laus, vt omnibus alijs facultatibus, artibus, ſcientijs vna præſit, & quę reijciendæ, quæ in ciuitate retinendæ, quatenus una quæq; ſit addiſcenda præſcribat. Hæc omnia præteribo tacitus, dummodo illud intelligatur a vobis, quam latè pateat vis eloquẽtię. Neq; verò locum illum attingam in præſentia, quantùm Athenis olim, quantùm in Aſia, quãtùm Romæ, quantùm in omnibus pacatis, liberisq; ciuitatibus viguerint ſtudia dicẽdi, cum omnes partes rerum publicarum eſſent in eloquentiæ tutela. De nobis dumtaxat, hoc eſt de repub. Chriſtiana vniuerſa quam breuiſsimè potero perſtringam. Quis non videt concionãdi munere & ſalutem omnium, & publicas, priuatasq; religiones maxima ex parte contineri? atqui totum hoc, concionari, quoniam populare eſt, boni oratoris eſſe proprium, neminem eſſe credo tam ignarum rerum, qui neget. Fateor equidem requiri diuinarum, & humanarum rerum exquiſitiſsimam doctrinam, quã nunc illi ſibi ſuo iure vindicant, quos theologos vocamus. verùm illam materiam tantum concionatori ſuppeditat: quam apte deſcribere, & illuſtrare oratione ad multitudinis animos vel reflectendos, vel incitandos, eàmq; orationẽ cum quadam actionis dignitate pronuntiare, eloquentium omnes eſſe dicent, non theologorum. Quocirca ſi multitudinẽ in concione docere, & mentes hominum pro re modo huc, modo illuc impellere ſacerdotum ſunt, epiſcoporũq; par-

tes;qui fieri poteſt,vt ſine oratoria facultate quiſquã uel ſacerdotis,vel epiſcopi dignitatem,et auctoritatẽ per ſe ipſe tueatur? Legationes verò,quæ vel à ciuitatibus principibus,regibus, imperatoribus, ad Pont. Max. vel ab his ad illos, vel ab illis deniq; inter ipſos de religione, de publicis rebus crebrò mittuntur, poſſunt ne ſine magnis eloquentiæ viribus ſuſtineri? quàm turpe,& propè flagitioſũ eſt id, quod plerumq; fieri videmus,vt alijs mandata dentur,ab alijs eadem exponãtur?Iam in imperijs in præfecturis vel militaribus,vel urbanis,quàm graues nõnunquam offenſiones concitantur;quæ dedecora,quę maculæ ſuſcipiuntur, dum illi,qui præſunt, tamquã mutæ pecudes, ne verbum quidem unum in cõuentu loqui poſſunt?quid de conſultationibus dicã,quę ſæpe incidunt,aut de ſalute,aut de vtilitate cõmuni?ſi quis eximia præditus prudentia,verbis cõpoſitus, & ornatus in conſilio publico verſaretur; ſiue de bello,ſiue de pace, ſiue de vectigalibus imponẽdis, ſiue de tollendis;ſiue de præmio bonorũ,ſiue de improborum ſupplicio deliberaretur; quã ille facile omnium aliorum:qui nõ eſſent pares in dicẽdo,ſentẽtias arbitrio ſuo moderaretur?teſtes ſunt parentes,et propinqui ueſtri Romani iuuenes,qui tametſi ea grauitate ſalutẽ publicã tuẽtur,quę maxime decet nobile, & illuſtre apud omnes nationes huius ciuitatis nomen tamẽ,non dubito, quin aliquando,cũ cõſilium cõmunibus de rebus caperetur, eiq; conſilio ipſi intereſſent, Demoſthenem aliquem, aut Ciceronẽ in curia exoptarint.teſtes ſunt ampliſsimi Cardinales vrbis Romanæ lumina, qui in illo grauiſsimo principum

pum eccleſię conſeſſu, & ſummo conſilio orbis terrę, vbi variæ frequenter ſententiæ de Italicis, Germanicis, Gallicis, Hiſpanicisq; rebus agitantur, vnius interdum hominis diſerti verba dominari, regnareq; uiderunt. Teſtes ſunt Alpium fauces, & Tridentina mœnia, Concilio œcumenico frequentiſsimo, atq; ſanctiſsimo ſuperioribus annis à Paullo, Iulio, Pio, Pont. Max. deſtinatę ſedes, quę in illis accuratiſsimis diſceptationibus de religione, & de publica conſuetudine viuendi, atq; in explicanda ſententia de maximis, grauiſsimisq; rebus quantum poſsit erudita, & prudens eloquentis hominis vox, & oratio, conſpexerunt. Teſtes deniq; omnes prouinciæ, regna, vrbes; teſtes oēs gentes, atq; nationes, quę anguntur ſępe numero & lugent, vbi vinci meliorem ſententiam à deteriore cernunt, & ius ab iniuria magno multorum malo ſuperari propter eloquentiū qui eā poſsint defendere, paucitatem. Magna hæc magna ſunt prorſus, & admiranda munera eloquentiæ, quę ſi quis modo non elinguis, a ſe pręclarè ſperat poſſe præſtari; quod fieri qua ratione poſsit, non intelligo: ſed ſi quis tamen ſperat, nunquam ſe ad hæc officia perfungenda orationis ornamenta deſideraturum, quid de illis nationibus dicemus, quę a vera religione diſceßerunt? an quibus cum agi ſine verborū, et ſententiarum ſplendore non poteſt, ab iis, qui loqui neſciat, quidquam impetraturum ſe eſſe confidet? ego verò Patt. relig. magnopere interdum doleo, nos, quia veritate ſtamus, a falſitatis defenſoribus ſtudio aſsiduitate, cura, labore, diligētiaq; ſuperari; & cum antiquiſsimæ, at fideliſsimę prouincię

uinciæ loquaciſſimis hominibus abundent, ad omnia diuina, & humana iura peruertenda, reperiri tã paucos eloquentes viros qui ſapiẽtis orationis grauitate ſceleratos impiorum cõnatus aut frangant, aut retardent: quorum ſi magnam copiam in illis terris haberemus, auderem equidem polliceri, breui omnes illas ciuitates ab erroris, & nequitiæ caſtris ad veritatis, & eccleſiaſticæ diſciplinæ ſigna, quæ reliquerunt, eſſe redituras. Verùm hæc publica: ad priuata veniamus. In menſis moderatorũ principum, qui eruditis, ac politis de rebus abſtruſis diſputationibus magis, quam epularum apparatu delectantur, cui niſi docto oratori palma tribuenda eſt? epiſtolas porrò eorundẽ nomine de publicis, priuatisq; negotijs tum ipſorum, tũ alienis non poſſe ſcribi niſi a diſertiſſimis viris, vel hoc vnum apertè demonſtrat, quòd neminem vnũ in hoc genere preſtitiſſe cognouimus, qui nõ idem plurimum valuerit dicendo. Sepe obiurgãdus eſt aliquis. quæ vis, quæ contentio, quæ verborum, et ſententiarũ pondera adhibenda ſunt? admonendus alius, quàm prudenter, quã artificiosè ſermonis aſperitas monitoris humanitate quadam, & ſuauitate lenienda eſt? alius cohortatione inflammandus. poteſt hoc perfici niſi ab eo, qui ardentes admoueat orationis faces? alleuandus mitti conſolatione dolor, animus q; merens a cogitatione malorum abducendus. quod orationis flumen, quæ varietas in tam difficili re deſideratur? omitto gratiarũ actiones, gratulationes, petitiones, expoſtulationes, deprecationes: quæ quantã orationis copiam, quanta eloquentiæ ornamẽta requirãt, ſciũt

qui hęc aliquando, cum tētauerint, nunquam tamen, aut difficillimè perficere potuerunt. Nam quòd ad vnum, uel ad paucos, non ad multitudinem hæc aguntur, per magni quidem id refert ad orationis genus diligendum, ne quit fiat præter id quod decet: ad illud autem, ornatè ne ſint, an ſecus agenda, nihil refert. Magnificè nimis Gorgias apud Platonem, & vt ſophiſta dignū erat glorioſius: quos ęgrotos medici adducere nullo modo potuiſſent, vt aut potionem ſumerent, aut ſe vrendos, ſecandosq; præberent; eos a ſe facilè non alia quàm oratoria facultate ad omnia & facienda, & ferenda impulſos fuiſſe prædicat. Sed illud nobis hominis exercitati ſermo, detracta iactatione verborum, oſtendit, etiam in circulis, priuatiq; congreſsibus, atq; colloquijs magno eſſe vſui, ſiquis aptè vti ſciat, hac oratoriam conſuetudinem, rationemq; dicendi. Quòd ſi miniſtra eſt prudentiæ ciuilis eloquentia; & actiones propemodum omnes tum publicę, tum priuatæ, quamcumq; ſequi malis viam, inſtitutumq; viuendi, ſine dicendi exercitatione iacent: vos Romani iuuenes quorum hæc præclara facultas velut hæreditaria iure exiſtimatur: qui nō modò veſtrā rempub. verùm etiam omnium gentium ſacra, cæremonias religiones moderari ac regere debetis, hoc tātum rerum gerendarum adiumentum negligetis? vosne committetis, vt patria, auitaq; poſſeſsio veſtra incuria uobis erepta eſſe videatur? quid tandem eſt, quod vos a ſtudio deterreat? an difficultas? ſi tam difficilis res eſſet, vt eam vix pauci de multis poſſent poſt diuturnas exercitationes, & aſsiduum laborem

aſſequi,

aſſequi, tamen in re tam honeſta, & fructuoſa omnes vos laborare & ſudare par eſſet, vt vel vnus talis euaderet, quales multos cupimus habere. nunc ea vos habere adiumenta video ad eloquentiam comparandam, vt quiuis veſtrum, modo ne ſit plane abſurdus, modo ne ſtudium omnino fugiat, & laborem, non difficillime queat oratorum numerum aliquem obtinere. Ingenia tanta ſunt, quanta me vſquam videre memini. vidi autem multa præclara. Latinum ſermonem quis non intelligit, vobis magis proprium, quàm ceteris, & quodammodo naturalem eſſe? prçceptores, a quibus non hæc tantum rhetorica præcepta; ſed omnium etiam grauiſſimarum artium doctrinam accipiatis, neq; hic apud nos, neq; in gymnaſio ſapientię vobis deſunt; quod quidē gymnaſium ſingulari PII IIII. Pont. Max. cura, & ſtudio erga bonas artes ad antiquæ diſciplinæ normam reuocari, & doctiſſimorum hominum frequentia, digna vrbe Roma celebrari, magnopere gaudemus. Vel noſtris igitur, vel illorum, vel vtrorumq; potius monitis, & exemplis, ſi modo vobis in hoc ſtudio elaborandum eſſe duxeritis, facile poteritis illam conſequi, de qua initio dixi, eloquentiam. Verumtamen ne quid fortè deſideretis, vt illi, qui iam aliquò peruenerunt, idem iter ingrediētibus & viarū diuortia, & latronum pericula dęmonſtrare ſolent, ne aut longius aberrent, aut occultis inſidijs excipiātur: ſic ego, qui licet eam, quam opto, dicendi copiam nondum aſſecutum eſſe me ſentiam, vt aſſequerer tamen diu, multumq; laboraui, & aliquanto certe longius, quàm vos, in hoc itinere proceſſi, vobis eandem ratio-

nem perſequi volētibus, qua eundum, quid cauendum ſit, paucis ex hoc loco, tamquam e ſpecula, intento digito diligenter indicabo, ne aut errore viæ decepti, aut falſis quorumdam opinionibus velut ex inſidijs oppreſſi, aut nunquam, aut ſero queatis quo intenditis peruenire. Et quoniam incorrupta Latini, puriq; ſermonis, omnibus vitijs detractis, integritas quaſi ſolum eſt, et fundamentum oratoris; illa prima debet eſſe cura, vt latine quàm elegantiſſime, & apertiſſime loquamini. Deinde quoniā inanis eſt, & deridendus omnis orationis ornatus, niſi ſubſit res digna hominum auribus ab oratore percepta, & cognita; danda eſt opera, vt omnes et diuinas, & humanas diſciplinas adiungatis; verum ita, ne totam in eis perdiſcendis conteratis ætatem, ſed cognoſcatis modo fontes ipſos, vnde tantum poſtea, quantum neceſſe erit, hauriatis. Tum peruolutādi ſunt ornatiſſimi quiq; ſcriptores, oratores maxime, quorum lectione veluti pabulo quodam alitur oratio, et exemplis multis, atq; illuſtribus ad imitandum animus informatur. Non verebor aliquid de me ipſo confiteri apud eos, quos optimè inſtitui vehementer opto. Incideram ego adoleſcens in non optimos magiſtros; a quibus deceptus, contuli me ad eos legendos, & imitandos, quorū ſimilis nemo, niſi ſit omnino ſtultus, eſſe velit. Ibi cum de recto tramite deflexiſſem, laborabam quātum illa ferebat ætas; verùm ab eo, quod mihi propoſueram, longius in dies diſcedebam. Tandem errore cognito, redij in viam: omne meum ſtudium ad legendum Ciceronem, & cognoſcendum penitus, conuerti. tum demum intelligere cæpi, quid

ſit

ſit compoſite,& ornate loqui; tum primum illam eloquentiæ,non pigmentis oblitam,fucoq; puerili.ſed veram,ſed naturalis ſucci plenam,& ſuo colore florentem faciem aſpexi. Itaq; tametſi me parum profeciſſe & agnoſco,& fateor; tamen non omnino nihil egiſſe veſtrum omnium ſtudium, & hodiernus hic concurſus tantus facit vt credam. Quamobrem hunc eundē oratorem ita notum vobis eſſe volo, vt et commentantibus,& ſcribentibus,& verò etiam agentibus multa de ſcriptis eius,quæ ſequamini,celeriter occurrant. Ne ars quidem eloquentiæ,quæ vulgo traditur, pulchre,& oratorie dicere volentibus negligenda eſt:quæ licet eloquentes non faciat ipſa per ſe ſe, tamen huic ſtudio neq; pauca, neq; exigua adiumenta ſuppeditat. Sapienter illud ab eloquentiæ Romanæ principe ſcriptum arbitror; magnis ingenijs præditos quoſdam dicendi copiam ſine ratione aſſequi; ſed artem ducem eſſe certiorem,quam naturam. Quapropter aſſumenda ſunt rhetorum præcepta; ſed cum ea partim ab antiquiſſimis, & copioſiſſimis hominibus Græcis, Latiniſq; litteris illuſtrata fuerint; partim a recētibus,& quaſi minorum gentium ſcriptoribus varie tractētur; illos ego & ſibi,& alijs optimè conſulere ſemper iudicaui,qui ad ſcripta veterum magiſtrorum cognoſcenda penitus incumbunt; nouos, & recentes eatenus legunt, quoad nonnihil adiumenti ad ea intelligenda videantur afferre. Exorti ſunt enim proximis annis tā in dialecticis,quàm in rhetoricis noui quidam doctrinæ veteris emendatores: quibus cum nihil eſſet aliud propoſitum, niſi principibus,& propè dixerim paren-

tibus

tibus omnium diſciplinarum aduerſari, & magnis au- ctoribus reprehendendis ſuum adoleſcentulis rudibus, & imperitis ingenium venditare, ſtudio repugnandi longius, quàm par erat, prouecti, ſępe ſine ratione ab ijs, quos defendere debuerant, diſſenſerunt. Legi ali- quando, vel inſpexi potius, vnum ex illo grege, qui cũ topica Ciceronis explananda ſuſcepiſſet, prꝗter pauca quędam a Boetio compilata, nihil, niſi mera conuicia, bonus interpres afferebat. Hinc proſeminatę ſunt il- lę pueriles opiniones, & abſurdę, quas nonnulli iam ſo las in ſcholis intolerabili cum arrogantia, & faſtidio pro veriſsimis, certiſsimisq; iactant: benedicere, non perſuadere, finem eſſe oratoris: ſolam elocutionem eſſe huius artis; aut elocutionem cum pronunciatione, & actione: ridiculum eſſe nunc quærere numeros in ora- tione. Videlicet ſtipites repente nos, aut lapides factos eſſe arbitrantur, quos putant ſubito quodam animi ſtupore omnem eius rei, quæ maximè cognata eſt men- tibus noſtris, ſenſum amiſiſſe. Hæc, & alia permulta iſti nobiliſsimorum ſcriptorum inepti correctores in- uexerunt; quæ, cum ad eas diſputationes ventum erit, niſi ita falſa eſſe conuicero, vt ne ipſi quidē, ſi adeſſent, inficiari poſſent, nolo cuiuſquam mihi rei fidem in po- ſterum haberi. Ac videte quantum inter modeſtiam veterum, & iſtorum impudentiam interſit. Socrates apud Platonem, cum ſe audiſſe Phędrus diceret, non eſſe oratori neceſſarium, quid reuera ius, quid iniuria ſit; quid bonum, quid malum exploratum habere; ſed quid eſſe videatur: tametſi falſam hanc ſententiam erat ipſe refutaturus, quàm non arroganter tamen,

quàm

quàm non inſolenter de auctoribus locutus eſſet mini-mè, inquit, reÿciendum eſt Phædre, quod à ſapientibus dictum fuiſſe conſtet, ſed videndum an aliquid dicant. Hippias autem apud eundem, cum omnes veteres ſo-phiſtas præ ſe cõtemneret, in eoq; a Socrate illa ipſius propria diſsimulatione facetiſsime derideretur. cogen-te natura tamen ſe conſueuiſſe affirmat priſcos homi-nes, qui ante floruiſſent, laudare magis, quàm præ-ſtantes illa ætate viros, partim viuorum inuidiam verentem, partim extimeſcentem iram, & odium mor-tuorum. Itaq; illi, quamuis falſi fuiſſent aliqua in re ſuperiores, tamen eorum dignitati parcebant; iſti etiã in ÿs, quæ veriſsime dixerunt, eorum auctoritatem ele-uare verbis, atq; infringere conantur: illi propter ve-tuſtatem etiam ſe inferioribus humaniſsime ſingularẽ honorem deferebant; iſti quẽ antiquiſsimis auctoribus honorem omnia ſęcula conceſſerunt, hunc eis impuden-tiſsime detrahere nituntur. Quamquam iſtorum leui-tatem grauitati veterum inimicam eſſe non miror: illud miror, eſſe tam multos, qui quorum facta imiten-tur, eorum exitus non perhorreſcant; cum viderimus eum, qui ſe ſigniferum præbuerat ad antiquorum au-ctoritatem euertendam. deſerta religione ſe ad impie-tatis, & impuritatis caſtra contuliſſe. Vos vero Roma-ni iuuenes, vos, quos hæc communis religionis parens ad ſpem eccleſiæ Chriſtianæ procreauit, ab hac temeri-tate, & intemperie veſtros animos quàm longiſsimè ſegregãtes, ac memores illius Socratici præcepti, nihil eſſe reÿciendum, quod dixerint aliquando ſapientes, ſed videndum an aliquid dicant, illos colite, illorum

ſcri

ſcriptos de arte dicendi libros ſedulò euoluite, quibus omnem propè debemus huiuſce rei diſciplinam. Hæc Demoſthenis, hæc M. Tullij fuit, hæc omnium excellentium oratorum regio, atq; via: quorum ſi vos ſectam, & inſtituta diligenter fueritis perſecuti: ſi iactis ante fundamentis elegantis, dilucidiq; ſermonis, omnem animo comprehenderitis maximarum artium doctrinam: ſi ſcriptores optimos, Ciceronem maximè, vobis ad imitandum propoſueritis: ſi rhetorica præcepta didiceritis, ab ijs præſertim, quos omnis antiquitas cõprobauit; quod in tanta & ingeniorum, & doctorum abundantia facilè, vt dixi effici poteſt: promitto, & recipio, breui fore, vt illa vetus Latinè dicendi gloria, funeſtis reipub. caſibus amiſſa, floreat rurſus in his veſtris, & maiorum ſedibus, recuperata per vos, & reſtituta: quo quid per deum immortalem vobis ad fructum optabilius, ad exiſtimationem honeſtius, ad hominum famam prędicabilius poteſt accidere? maiorum laudem, obrutam quondam patriæ ruinis, per uos longo interuallo renouari; facultatemq; præclaram, propoſito fine, perſuaſionis popularis effectricem; vſu ſcientiæ ciuilis comitem, & ſociam; omnes in ciuitate tum publicas, tum priuatas actiones cum ea moderantem; quę ad vos velut hæreditario iure veniebat; iam olim communibus omnium gentium cladibus vobis ereptam; veſtra opera, ſtudio, labore, quaſi denuo comparari? quantum laboris, & moleſtiæ veteres illos Romanos vltrò ſuſcepiſſe, & conſtanter ſuſtinuiſſe creditis? quantum vigilaſſe Ciceronem, quantum Hortenſium, quantum ceteros, vt hanc vobis oratoriæ laudis

hære

hæreditatem, quàm maximè firmam ſtabilem, certã, æternam deniq; relinquerent, ſi quomodo poſſent? qui cum legebant, cogitabant, ſcribebant, declamitabant, agebant, illud, opinor optabant ſtudij, laboris, gloriæq; ſuæ æmulos poſteros habere. Ergo illi nihil recuſarũt, vt hoc vobis quaſi patrimonium traderent quam ampliſsimum; vos, vt ablatum vobis & recuperetis, & conſeruetis, hoc. quidquid eſt ſubeundum laboris, refugietis? quàm turpe, quàm ignominioſum eſt, quod iſti primi veſtra cauſſa tam ſtudioſè parauerunt; id vos ab illis acceptum, & aduerſis caſibus ademptum, nolle recipere, cũ poſsitis? ruſticos homines videmus, quiduis malle perpeti, quàm auferri ſibi vel ſalinum, vel patellã, vel ſoliũ a parẽtibus, auisq; relictum, vos tam amplã eloquentiæ poſſeſsionẽ æquo aio amiſſam patiemini? ſi cui veſtrùm tantulũ de patrijs bonis alicuius fraude diminueretur, non vociferaretur? non Prætorem adiret; iudicium poſtularet; volitaret toto foro patronorũ, et aduocatorum multitudine ſtipatus teſtamentorũ tabulas proferret; per omnia tribunalia vltrò, citroq; curſitaret; quiduis potius ferret, quã p exiguũ quiddã de pecunia patria deperderet: et tantas orationis copias; has eloquentiæ diuitias, non teſtamẽtorũ iure, ſed propagationẽ ſãguinis vobis a maioribꝰ traditas, direptas, diſsipatas, laceratas ferre poteſtis? videte ne quantã illis gloriã pepererit incredibile nouæ laudis acquirendæ ſtudium, tãtum vobis dedecus afferat veteris recuperandæ, & retinendæ negligentia. Ego quidem Romani iuuenes, quoniã hoc mihi hodie onus imponitur, curabo, quãtũ in me erit, ne qua in re

officij mei partes deſiderentur; meamq; operam, quã vnam vobis præſtare poſſum, ſtudioſis eloquentiæ nunquam denegabo. vos incumbite. obſecro, incumbite ad ſtudium dignum ingenio, dignum ętate, dignum ſplendore veſtro. nobilitate patriæ, maiorum gloria; & efficite, vt hi Patt. religg. hi doctiſſimi, eloquentiſſimiq; viri. qui vos audientes pręſentia ſua decorare voluerunt, multò aliquando iucundius dicentes, & agentes hac tanta grauitate, & auctoritate cohoneſtent.

F I N I S.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA
VITTORIO EMANUELE BIBLIOTECA ROMA

ĩ
n
d
n-
ſ-
-
re
&
o-

